

“En fiende ved porten, eller iblant oss?”

**Skjebneåret 1683 som argument for islamfiendtlige holdninger i
dagens norske samfunn**

Ole André Johnsen

Veileder

Førsteamanuensis Arild Romarheim

***Masteroppgaven er gjennomført som ledd i utdanningen ved
Det teologiske Menighetsfakultet og er godkjent som del av denne utdanningen.***

Det teologiske Menighetsfakultet, 2013, høstsemester

AVH505: Masteravhandling (30 studiepoeng)

Erfaringsbasert master i religion

FORORD:

Arbeidet med denne masteroppgaven har vært svært lærerikt og interessant, men også tidkrevende og utmattende til tider. Det er godt endelig å være ferdig!

En stor takk til min veileder Arild Romarheim, som har vært til svært god hjelp og har vist seg som en flott motivator underveis i denne oppgaven.

Takk også til min utholdende samboer Anette og alle barna..nå skal jeg endelig få mer tid sammen med dere igjen 😊

Takk også til min lillebror Dag Reidar og min gode venn Geir Sigmund for all god hjelp og støtte underveis..dere har vært med på å gjøre denne oppgaven mulig.

Arendal, 14.november 2013

FORORD:	1
1.0 INNLEDNING	3
1.1 BAKGRUNN FOR VALG AV OPPGAVETEMA.....	3
1.2 AVGRENSNING	5
1.3 VALG AV PROBLEMSTILLING OG METODE.....	5
1.4 VALG AV KILDER.....	8
2.0 DEN HISTORISKE OG RELIGIØSE BAKGRUNNEN	8
2.1 DET OSMANSKE RIKET	9
2.2 DET TYSK-ROMERSKE RIKET	12
2.3 SITUASJONEN I EUROPA FØR 1683.....	14
3.0 TEMAETS AKTUALITET	16
3.1 2083	17
3.2 DEN MUSLIMSKE "FARE"	20
3.3 "THE CLASH OF CIVILIZATIONS"	24
3.4 DE HØYREEKSTREME KREFTENE	31
4.0 HOVEDDEL	39
4.1 BESKRIVELSE AV DEN HISTORISKE SITUASJONEN	39
4.2 VURDERING AV DEN HISTORISKE SITUASJONEN	48
4.3 ER 1683 RELEVANT SOM ARGUMENT I DAGENS ISLAMDEBATT?.....	52
5.0 OPPSUMMERING OG KONKLUSJON	63
6.0 LITTERATURLISTE	65

1.0 Innledning

Temaet i denne masteroppgaven er hvordan slaget om Wien i 1683 brukes som argument for islamfiendtlige holdninger i dagens norske samfunn. I dette innledende kapitlet vil jeg først skrive noe om bakgrunnen for at jeg valgte dette temaet, og deretter avgrensere jeg rammene for denne oppgaven. Jeg vil etter det komme inn på valg av metode, hvor jeg også utdyper valget av problemstilling, før jeg avslutter dette innledende kapitlet med å si noe om valget av kilder til oppgaven.

1.1 Bakgrunn for valg av oppgavetema

Det er flere grunner til at jeg valgte å skrive en masteroppgave om det historiske skjebneåret 1683, som har så mange politiske og religiøse forhold knyttet til seg. Jeg har alltid vært svært historisk interessert, og det å studere både historie og religion finner jeg veldig spennende og interessant. Det å knytte bånd mellom fortid og nåtid, det å se sammenhenger politisk, religiøst og samfunnsmessig mellom ulike tidsaldrer, og påvise hvilken betydning begivenheter tilbake i historien har på dagens samfunn, har alltid fascinert meg. Jeg har blant annet mellomfag i historie, og har over 20 års undervisningserfaring fra videregående skole, i blant annet religion, historie, norsk, sosiologi og sosialkunnskap. Denne interessen jeg har for både historie og religion har nå resultert i skrivingen av denne masteroppgaven på Menighetsfakultetet i Oslo.

Jeg visste helt fra da jeg startet på erfaringsbasert master på Menighetsfakultetet høsten 2010, at jeg ønsket å skrive en masteroppgave som hadde et historisk-religiøst fokus. Etter 22.juli 2011 har det blitt skrevet enormt mye om de grusomme terrorhandlingene Norge ble utsatt for, og den påfølgende rettssaken, som fikk sin avslutning i august 2012. Disse grusomme hendelsene rystet hele nasjonen, og gjorde et svært sterkt inntrykk på meg.

Jeg fikk kjennskap til terroristen Anders Behring Breiviks dokument "2083" gjennom mediene, og siden jeg allerede kjente til det berømte slaget ved Wien i 1683, så jeg koblingen her, og det fanget min interesse.

Jeg satte meg inn i deler av det såkalte manifestet "2083" (Breivik, 2011), oppdaget nettstedet *Gates of Vienna* (gatesofvienna.net), og studerte noen av de tankene og holdningene som kom frem der, i tillegg til at jeg var innom flere nettsteder og blogger, både utenlandske og norske, og kommentarfeltene der. I tillegg til det allerede nevnte *Gates of Vienna* var det nettsteder og blogger som *document.no*, *Brussel Journal*, *Stormfront* og *The Green Arrow*. Disse nettstedene kom jeg frem til etter å ha lest om dem i boka til Øyvind Strømme (Strømme, 2011) og artikkelboka "Motgift" (Indregard, 2012).

Det som ble skrevet her både fascinerte og skremte meg, for det som usensurert ofte kom frem var svært islamfiendtlige holdninger, og mange pekte på at både vi her i Norge, og i resten av det "kristne Europa", var i en form for krig mot muslimene, en krig vi måtte vinne for at ikke Europa skulle bli til "Eurabia" i nær fremtid. Breivik kommer i sitt manifest med tanker om at denne kampen mot muslimene må vinnes innen 2083, for da er det 400 år siden slaget om Wien, da det kristne Europa slo tilbake de osmanske troppene og sikret fortsatt kristen dominans i verdensdelen. Dette er tanker som også kommer frem blant de mer "intellektuelle" på den ytterste høyrefløyen, symbolisert blant annet gjennom Peder Nøstvold Jensen, eller "Fjordman", som han kalte seg på det amerikanske, høyreekstreme nettstedet *Gates of Vienna* (gatesofvienna.net). Han stod offentlig frem i avisen *Verdens Gang* i begynnelsen av august 2011, for å ta avstand fra Breivik og si klart ifra om at han ikke var Breiviks ideologiske mentor (Hopperstad, 2011). Men han har skaffet seg mange tilhengere gjennom sine klare meninger og forholdsvis velskrevne artikler om emnet.

Min endelige beslutning om å velge dette temaet tok jeg etter å ha lest den svært gode kommentarartikkelen "Ved Wiens porter" av Erling Rimehaug i *Vårt Land* 21.april 2012 (Rimehaug, 2012). Den var velskrevet og konsis, og gav meg inspirasjonen til å gå i gang med denne oppgaven. I denne artikkelen setter Rimehaug fokus på nettopp de forholdene jeg vil gå nærmere inn på i oppgaven min, om hvorfor slaget om Wien i 1683 blir brukt som begrunnelse for islamfiendtlige holdninger i dagens Norge? Er betydningen av dette slaget blitt feiltolket av nyere tids islamfiendtlige krefter eller ikke?

Dette har vært en svært spennende, men samtidig utfordrende, oppgave å skrive, siden den kombinerer eldre historiske fakta, som er til dels ukjent for folk flest, med en noe betent innvandringsdebatt og frykten for "islamisering" i dagens norske samfunn, i rammen av den mest grusomme enkelthandling foretatt i Norge etter andre verdenskrig.

Dette siste ligger veldig nært i tid, og er derfor et svært emosjonelt område å gå inn i. Dermed har hovedfokuset for meg i denne oppgaven vært å vise den *historiske* sannheten om skjebneåret 1683, og i hvilken grad begivenhetene i dette året med rette, eller urette, kan fungere som begrunnelse for islamfiendtlige holdninger i *dagens* norske samfunn?

1.2 Avgrensning

Jeg har i denne oppgaven valgt ut norske forhold i dagens samfunn, siden jeg ville ha oversteget rammene for denne masteroppgaven om jeg skulle ta inn både generelle og mer spesifikke europeiske forhold i dag. Jeg har valgt å sette hovedfokuset i oppgaven på det som skjedde i Wien i 1683, med noe om bakgrunnen for begivenhetene, og ikke minst om hva som skjedde i etterkant, siden det har stor betydning for den konklusjonen jeg kommer frem til. Dette settes så i sammenheng med dagens norske situasjon, som ble så grusomt aktualisert gjennom 22.juli 2011 og manifestet "2083" (Breivik, 2011). Jeg kommer inn på noen generelle europeiske forhold i nyere tid, men hovedfokuset er altså dagens Norge og de tanker og holdninger som har kommet frem i samfunnet vårt, som direkte, eller indirekte, har sin bakgrunn i begivenhetene i Wien for 330 år siden.

1.3 Valg av problemstilling og metode

For å kunne forstå samtiden, må en kjenne til fortiden, er det blitt sagt, og akkurat det utsagnet danner mye av grunnlaget for denne oppgaven. Jeg prøver å gi et så riktig historisk bilde som mulig av hendelsene som fant sted før slaget om Wien i 1683, selve slaget og de umiddelbare konsekvensene av det, gjennom å bruke ulike historiske kilder. Hva som er historiske sannheter, vil alltid være gjenstand for debatt, og det er et spørsmål om det finnes en objektiv, historisk sannhet? Historikere har som mål å finne ut av hva som faktisk har hendt på bestemte steder og tider, altså historiens faktiske orientering. Dette er noe professor Ottar Dahl har skrevet mye om i sin lærebok om historisk metode (Dahl, 1980, p. 16ff).

Jeg har tatt i bruk ulike faghistoriske fremstillinger av de historiske begivenhetene som blir gjennomgått i denne oppgaven, og etter at jeg hadde skrevet ned min versjon av hva som hendte ved Wien i 1683, på grunnlag av flere faghistoriske bøker, kom jeg inn på oppgavens kjernepunkt: Kan de historiske begivenhetene som fant sted i Wien i 1683 anvendes i dagens politiske debatt? Dette førte meg til det som er oppgavens problemstilling, nemlig: "Kan slaget om Wien i 1683 brukes som argument for islamfiendtlige holdninger i dag?".

Hvordan slaget i 1683 brukes i dag, er noe jeg vil belyse i oppgavens hoveddel. Jeg har forsøkt å få til en form for balansert "likevekt" når det gjelder forholdet mellom det historiske og det aktuelle, og det er tanken om en deskriptiv fremstilling som har preget utarbeidelsen av problemstillingen, for utgangspunktet var i hvilken grad slaget om Wien i 1683 fungerer som begrunnelse for islamfiendtlige holdninger i dag. Noe som vil stå sentralt er i hvor stor grad de islamfiendtlige fremstillingene avviker fra mer faghistoriske fremstillinger.

Jeg har også vært innom en mer normativt rettet problemstilling, som nesten ble moralsk; om det er *riktig* å bruke slike historiske argumenter inn i dagens situasjon? Jeg kom etter noe tid frem til den problemstillingen som er nevnt tidligere, siden det var den jeg følte meg mest komfortabel med. Det å velge den rette problemstillingen er et evig problem for de fleste studenter, og i møte med materialet har jeg også vandret mellom ulike problemstillinger, men det er et bevis på at den hermeneutiske sirkel fungerer. Hermeneutikk handler om å tenke igjennom hva som skal til for å forstå en tekst, og om hvilke metoder som kan brukes for å få tak i tekstens ulike meninger (Henriksen, 1994, pp. 14-15). I møtet med materialet forstås og fortolkes både delene og helheten, og denne fortolkningsprosessen har vært svært nyttig for meg, og har ført meg frem til en endelig problemstilling.

Når det gjelder selve disposisjonen i oppgaven, hadde jeg flere valgmuligheter. Jeg kunne skille veldig mellom det historiske og det aktuelle, og ha dem i to helt separate bolker, eller jeg kunne være litt mer tematisk, og vandre litt frem og tilbake mellom det som skjedde den gangen og det som skjer i nyere tid.

Jeg kom frem til at den siste muligheten var den som passet meg best, og som jeg følte gav oppgaven mest "liv" og spenning, samtidig som faren er at det kan bli noen gjentakelser til tider. Jeg har prøvd å være bevisst på dette, og føler selv at jeg har valgt rett når det gjelder å disponere oppgaven på en måte jeg kan stå inne for, og som gjør at den blir mest mulig interessant og leservennlig.

Jeg vil i denne oppgaven se på en del ideer og forestillinger som kommer frem i høyreekstrem ideologi, og da må begrepet *idéanalyse* nevnes. Det er en metode som benyttes for å undersøke forekomsten av ideer i tekster (Bergstrøm & Boreus, 2005, p. 19). En idé kan beskrives som en tankekonstruksjon hvis tilstedeværelse har en viss kontinuitet. En ideologi kan defineres som et idésystem med en funksjon, og som inneholder verdier, virkelighetsoppfatninger og anbefalinger for fremtiden. Det er altså en avklaring av et ønsket samfunn, og den nødvendige strategi for å komme nettopp dit (Bergstrøm & Boreus, 2005, pp. 150-151).

Den britiske professoren Michael Freeden har skrevet at ideologier er et slags prisme som individer konstruerer sine oppfatninger om den politiske verden gjennom. Det viktigste er ikke virkeligheten i seg selv, men oppfatninger om virkeligheten. Dette innebærer at virkelighetsoppfatninger er en viktig årsak til menneskelige handlinger (Freeden, 1996).

Når en leser om hva Freeden skriver i denne boka, er det lett å tenke på reelle personer som handler ut fra bestemte virkelighetsoppfatninger, som Anders Behring Breivik gjorde.

Det er i de siste årene blitt stadig mer vanlig å bruke begrepet *diskurs* i vitenskaplige avhandlinger, og med diskurs menes en måte å tale om og forstå verden på (M. Jørgensen & Philips, 1999, p. 9ff). Det kommer ikke til å bli noen diskursanalyse i denne oppgaven, selv om man kan anse at Breiviks "2083" utgjør en diskurs og inngår i en større én, samtidig som den bryter med de rådende normene i samfunnet.

Disse momentene kommer til å bli nøye gjennomgått utover i denne oppgaven. Jeg velger å nevne diskurs, siden det er et begrep som er kommet inn for fullt i den akademiske verden de siste tiårene, men som jeg mener passer bedre inn i rene statsvitenskaplige sammenhenger enn i den religions-historiske konteksten som er i denne oppgaven.

Skulle jeg ha skrevet en avhandling i statsvitenskap om Breivik, ville en diskursanalyse føltet mye mer naturlig.

Mennesket er ikke alltid forutsigbare og rasjonelle, men er også komplekse og sammensatte, noe den britiske professoren i statsvitenskap Colin Hay viser til i en artikkel i 2011. Mennesker handler både ut fra strukturelle forhold i samfunnet og av egeninteresse, for svært sentralt er hva individet tror er i dets interesse (Hay, 2011).

Dette kommer til å bli godt illustrert i denne oppgaven, for hvis man tror at samfunnet slik man ser det i dag, er i ferd med å gå til grunne, da handler man ut fra den overbevisningen, og ikke nødvendigvis ut fra hva som majoriteten i samfunnet ser på som virkeligheten. Her er igjen Breivik og de høyreekstreme et aktuelt og treffende eksempel.

1.4 Valg av kilder

Som hovedkilde til selve slaget i 1683 har jeg tatt i bruk Andrew Wheatcroft sin bok fra 2009, "The enemy at the gate"(Wheatcroft, 2009). Jeg har i tillegg tatt i bruk en rekke bøker på både norsk og engelsk, i tillegg til avisartikler, fagartikler og nettsider. Jeg har i valget av kilder fått god hjelp av veileder, og har gjennom aktiv bruk av kildehenvisninger i bokform og på nett funnet frem til det jeg føler er et representativt utvalg av relevant litteratur, knyttet til temaet mitt. Jeg har også fått lastet ned Breiviks såkalte manifest "2083" på 1518 sider, og har gjort bruk av dette som en av primærkildene i oppgaven min.

Jeg har i hovedsak gjort bruk av faghistoriske kilder, men har også tatt i bruk relevante kilder fra ikke-akademisk hold, som bøkene til journalisten Øyvind Strømmen. Han er regnet som en av Norges fremste kjennere av høyreekstreme nettsteder, og har vunnet flere priser for sitt arbeid innen dette feltet.

2.0 Den historiske og religiøse bakgrunnen

I dette kapitlet vil jeg først si noe om Det osmanske rikets historie, før jeg tar for meg Det tysk-romerske riket i forholdsvis korte trekk. Til slutt vil jeg gjøre rede for situasjonen i Europa, i årene før 1683.

2.1 Det osmanske riket

Begrepet *Det osmanske riket* har sin bakgrunn i *Osman*, som i 1299 stiftet et rike med base i det østlige Middelhavet, og som i løpet av de neste århundrene skulle bli en enorm maktfaktor i både Europa, Asia og Nord-Afrika. På arabisk er Osman Uthman, og fra det navnet har man begrepet *Det ottomanske riket*, som også ofte brukes om dette etter hvert så vidstrakte riket.

Dette tyrkiske folkeslaget fra Sentral-Asia kom til Lilleasia og bygde på 1300-tallet opp en sterk statsmakt, i begynnelsen på bekostning av de greske og de selvstendige muslimske statene. De gikk inn i Europa i 1354 som allierte til Det bysantinske riket, i kampen mot det ekspanderende Serbia. Det bysantinske riket ble til ved romerrikets deling i 395, da under navnet Det østromerske keiserdømmet, med sentrum i Konstantinopel, byen som fikk sitt navn etter den mektige romerske keiseren Konstantin den Store. Osmanerne stoppet serbernes ekspansjon, og knuste kongedømmet Bulgaria, og ved inngangen til det 15. århundret hadde de kontroll over det meste av Balkan og Lilleasia, og truet Konstantinopel, hovedstaden i det stadig minkede bysantinske riket.

Det osmanske riket opplevde et midlertidig tilbakeslag da de tapte slaget ved Ankara i 1402, mot mongolenes store hærfører Timur-Lenk, men de bygde seg opp igjen, og var mot midten av århundret klar for nye erobringer. I det store slaget ved Varna i Bulgaria i 1444 gjenvant osmanerne sine gamle erobringer på Balkan og i Hellas, og vendte blikket mot Konstantinopel, som falt i 1453. Det kristne Europa stod ikke samlet, og Mehmet 2. Erobreren utvidet riket ytterligere i årene som fulgte.

Erobringen av Konstantinopel var en naturlig følge av en muslimsk offensiv som hadde vart i mange hundre år, hvor erobringen av Jerusalem i 1187 hadde vært det første, avgjørende vendepunktet (Hoyt & Chodorow, 1976, p. 563ff).

Rikets største seire kom under sultanen Selim, som brukte sine kun åtte år ved makta svært produktivt. I årene 1512-20 erobret han både Syria og Egypt, og etterfølgeren Sulemein 2. erobret Yemen og det nordlige Afrika frem til Alger. I 1526 erobret han store deler av Ungarn etter slaget ved Mohacs, og i 1529 beleiret han Wien, men måtte gi tapt.

Stridene holdt frem i Europa etter nederlaget ved Wien, og perioder med fred og krig avløste hverandre jevnlig (Vikør, 2004, p. 188ff).

På høyden av sin makt var Det osmanske riket en territoriell gigant, der det strakk seg fra Wiens porter til Persiagulfen, og fra Svartehavet til Atlanterhavet, men nedgangen startet allerede i rikets storhetstid mot slutten av sultan Sulemeins styre fra 1520 til 1566. Men riket bestod i ytterligere 400 år, til tross for nær konstant indre uro og ytre farer (Shaw & Shaw, 1977, p. 12).

Osmanerne klarte å bryte den sykliske modellen gjennom å bestå som rike i mer enn hundre år, som hadde vært "tradisjonen" for de tidligere muslimske rikene. Det er mange grunner til at de greide dette, men én viktig grunn er at de osmanske sultanene brøt med familiestyret, og gjennom en blodig tradisjon, hvor en henrettet den nye sultanens nærmeste mannlige familie, ble det nøkkelen til regimets overlevelse i 600 år. Riket bygde også på en form for maktbalanse, hvor de viktigste rollene, foruten sultanen selv, var byråkratiet, hæren og de lærde. Den sivile administrasjonen var helt verdslig, og kunne fylles av folk som ikke var muslimer ved fødsel, og en viktig rekrutteringsmåte ble *devshirme-systemet*. Det var et system bygd opp rundt kristenfødte bondesønner fra de osmanske provinsene, som ble tatt med til Istanbul, gjort til muslimer og inndelt etter evner og kunnskap. De flinkeste gikk inn i *devshirme*-klassen, og kunne bli alt fra hofflærer til storvisir, altså rikets reelle hersker. Resten av de rekrutterte ungguttene gikk inn i hæren som soldater, og utgjorde en spesialtrenet avdeling som ble kalt janitsjarene. De var i starten sultanens private garde, men etter hvert ble de grunnstammen i rikets hær. De ble veldig mektige, og ofte var det dem som dominerte sultanen og styret hans, istedenfor omvendt (Shaw & Shaw, 1977, p. 189ff).

Det er også viktig å merke seg at det osmanske riket ikke var et tyrkisk rike, selv om utgangspunktet var en tyrkisk stamme. Riket var en verdensmakt, og var derfor kosmopolitisk. Riket var osmansk, og sultanen var herre over muslimene. Det tyrkiske lå mest i språket, og dominerte i administrasjonen, som ble ledet fra det tyrkisktalende Konstantinopel. Men kulturspråket i hele riket var persisk, mens arabisk var Koranens og islams språk. Osmanerne var tolerante overfor de kristne i de erobrede områdene i Europa, og få tyrkere bosatte seg i de europeiske områdene (Vikør, 2004, p. 195).

Utover på 1500-tallet var det særlig på tre fronter hvor det osmanske riket måtte være aktiv for å beholde sine grenser, og det var Kaukasus, Mesopotamia og Ungarn, og det var den sistnevnte fronten som krevde de største ressursene og mest innsats fra riket. Osmanerne utvidet sitt rike i Ungarn ytterligere i 1600 gjennom å erobre sin fjerde ungarske provins, Kanice, og de greide å holde tritt med habsburgernes styrker. Denne balansen holdt seg gjennom mesteparten av århundret (Murphey, 1999, p. xviiff).

Osmanerne benyttet seg imidlertid av det habsburgerske keiserrikets indre og ytre problemer i de problematiske tiårene mellom 1650 og 1680, til å stadfeste sin kontroll over Transilvania i øst og Slovakia i nord (Murphey, 1999, p. 2). I årene som fulgte erobret osmanske styrker Kreta i 1669, og slo både polske styrker i 1672 og russiske i 1678 (Murphey, 1999, p. 9).

I 1681 ble deler av sultan Mehmet den fjerdes tropper nord for Donau sendt for å hjelpe den anti-habsburgske ungarske greven Imre Thököly i hans opprør mot keiser Leopold 1 i den kristne, ikke osmanskokkuperte delen av Ungarn. Thököly regnet seg selv som konge av Ungarn, og trengte osmanernes støtte for å beholde kontrollen over landet. På nyåret 1682 kom flere osmanske styrker til hjelp, nå ledet av Ibrahim, Budas guvernør, og Mehmet anerkjente Thököly som konge av Ungarn, under osmansk beskyttelse.

Keiser Leopold var svekket av krigene i Ungarn og mot Frankrike, så dette benyttet sultanen seg av. 6. august 1682 fant det sted et viktig møte i sultanens palass i Istanbul, hvor sultanen møtte rikets mektigste menn, anført av storvesiren Kara Mustafa. De bestemte seg for å se bort ifra den eksisterende fredsavtalen med keiser Leopold, som først gikk ut i 1684, og gikk inn for en militær offensiv mot habsburgerriket i 1683. De utsatte selve felttoget mot Wien til våren 1683, så de unngikk et vinterfelttog.

Det var flere grunner til at de ville angripe Wien, for det lå både symbolske og strategiske årsaker bak. Det symbolske lå i at Wien var keiserhovedstaden og sentrum i Det tysk-romerske riket, og en erobring av byen ville være en viktig symbolsk seier i kampen om hvem som skulle være den ene, rette herskeren i det sentrale Europa, og den rette arving etter det enorme romerske riket. Strategisk sett lå Wien svært sentralt ved Donau, og både militært og handelsmessig var byen "hjertet" av Sentral-Europa, og den som kontrollerte byen hadde også enorm kontroll over det sentrale Europa (Stoye, 2000, p. 1ff).

2.2 Det tysk-romerske riket

Det tysk-romerske riket oppstod som statsdannelse og rike gjennom traktaten i Verdun i 843, da det karolingiske Øst-Frankerriket ble dannet. Men det er Otto den store som blir regnet som den første tysk-romerske keiseren, da han blir kronet i 962. Det tysk-romerske riket var ingen nasjonalstat, men en overnasjonal statsdannelse som bestod av en rekke skiftende stater i Europa gjennom nesten tusen år. Keiseren ble valgt av et kurfyrstekollegium av de mektigste fyrstene innen riket og kronet av paven i Roma. Slekten Habsburg, som opprinnelig kom fra Sveits, var det ledende keiserdynastiet gjennom store deler av det tysk-romerske rikets historie. De hadde keiseren fra 1273-91, 1298-1308 og 1314-26, og etter at den mektige Karl 4. av Luxemburg og hans sønn Sigismund var døde, overtok igjen slekten Habsburg, med hovedsete i Wien, keisertronen i 1437 og beholdt den helt til riket gikk under i Napoleonskrigene i 1806 (Fuglestad, 2004, pp. 239-240).

I 1356 kom "Den gyldne bulle", som var keiserrikets første og eneste form for skrevne grunnlov, og som fastslo at kronvasallene til keiseren ble anerkjent som autonome herskere. Men keiseren fortsatte å være kristenhetens verdslige overhode, i alle fall i teorien, særlig etter Konstantinopels fall i 1453, da det Østromerske keiserriket falt, etter å ha blitt erobret av det hurtig-ekspanderende osmanske riket (Fuglestad, 2004, p. 236).

I 1519 besteg Karl 5 keisertronen, og fikk 37 usedvanlig tøffe år som keiser, da han ikke bare måtte slåss mot religiøse opprørere innen Den katolske kirken, som Martin Luther, men også mot den mektige franske kongen Frans 1 og i perioder også paven.

Det var ikke nok med det, for det kom også en enorm osmansk invasjonstyrke og truet keiserriket og rikets sentrum, Wien. Wien ble beleiret i en måned høsten 1529, før de osmanske styrkene måtte gi seg, og i etterkant av denne beleiringen kom religionsfreden i Nürnberg i 1532, som gjorde at protestantismen fortsatte å spre seg uhindret i Europa. Det må også nevnes at i 1536 ble det inngått en historisk avtale mellom den kristne fyrsten Frans 1 av Frankrike og den osmanske sultanen. Dette året kan sies å være en milepæl i den senere så ekspanderende sekulariseringsprosessen i Europa, for da ble åpenlyst nasjonale interesser prioritert høyere enn religiøse.

Noen år senere skjedde det noe som skulle komme til å få stor betydning for det som skulle skje i 1683, nemlig at osmanerne erobret Buda og det historiske Ungarn ble delt i tre: en liten habsburgsk del i vest og nord, Transilvania i øst ble et osmansk lydrike og det sentrale Ungarn ble lagt under osmanerne, altså den største delen av riket. Habsburgerne under keiser Karl 5. fikk i 1547 en fredsavtale med osmanerne, som stabiliserte rikets østlige del. Akkurat den avtalen kan trolig Europa takke perserne for, som truet det osmanske riket fra øst på det tidspunktet (Fuglestad, 2004, p. 329ff).

Innenfor Karl sitt rike brøt det ut religionskrig i 1546, en krig Karl og hans katolikker tapte grundig, og i 1555 kom den epokegjørende freden i Augsburg, som var en enorm seier for protestantene. Tyskland ble nå et enda mer splittet rike enn det hadde vært, og grovt sett kan en si at nord og øst ble luthersk, mens sør og vest forble katolsk. Det kom en traktat i 1559 mellom keiseren, Spania, Frankrike og England, som innebar at Frankrike formelt gav avkall på Italia, og den nye keiseren, Ferdinand 1, gav formelt sin anerkjennelse av den franske kongen som sin likeverdige. Keiser Ferdinand lot protestantene operere fritt i Østerrike, og da han døde i 1564, så det ut som Østerrike kunne bli et protestantisk land (Fuglestad, 2004, p. 335ff)

I 1563 ble det langvarige kirkekonsilet i alpebyen Trento avsluttet, Trentiner-konsilet, og frontlinjene mellom katolikker og protestanter var blitt tydeliggjort. Det ble senket et religiøst "jernteppe" over Europa, og den katolske reformasjonen ble avløst av motreformasjonen, hvor Europa skulle vinnes tilbake for paven og katolisismen, og protestantismen bekjempes med alle midler. Den nyopprettede jesuitterordenen er den mest kjente, og mest kontroversielle, av motreformasjonens virkemidler mot protestantene, som kirkens "stormtropper" (Fuglestad, 2004, p. 341).

Habsburgerdynastiets keisere ble vunnet over til motreformasjonen, og et samlet Habsburgervælde gikk inn i 30-årskrigen (1618-48) for å nedkjempe de protestantiske rikene, uten å frykte osmanerne i øst (Fuglestad, 2004, p. 373)

30-årskrigen skulle prege resten av århundret, og legge grunnen for det som skulle komme til å hende i 1683. Etter 30-årskrigens slutt i 1648 gikk habsburgerriket inn i hva mange historikere senere har kalt "problemenes tid", årene fra 1650 til 1680.

I denne perioden var Habsburgerne opptatt av kriger på sin vestre front, mot Frankrike, eller interne konflikter mot opprørere i Ungarn, og til tider begge samtidig. Det var derfor et svekket keiserrike som gikk inn i de avgjørende 1680-årene (Murphey, 1999, p. 2).

2.3 Situasjonen i Europa før 1683

Det er naturlig å begynne en orientering om situasjonen i Europa før 1683, gjennom å starte med 30-årskrigen 1618-48. Det er vanlig å si at denne krigen startet i Böhmen i mai 1618, da en gruppe med protestantiske tsjekkiske adelsmenn bante seg vei inn på slottet i Praha og kastet tre kongelige tjenestemenn, blant annet to stattholdere, ut av et vindu, for å markere sin misnøye med det kongelige styret. I august 1619 avsetter stenderforsamlingen i Böhmen kongen, Ferdinand 2, som også var nyvalgt tysk-romersk keiser. Tsjekkerne fryktet motreformasjonen, siden Ferdinand 2 var en hardbarket katolsk fundamentalist, og keiseren knuste tsjekkerne og deres nye konge, grev Friedrich av Pfalz, i slaget ved Bila Hora utenfor Praha i november 1620. Dette slaget har blitt kalt den største katastrofen i tsjekkisk historie.

Ferdinand 2 etablerte et katolsk skrekkveldet i landet, og forbød protestantismen. Oppildnet av sin suksess ved Praha fortsatte Ferdinand nordover, med en klar plan om å samle Tyskland til ett rike for katolisismen og utrydde protestantismen. Keiseren hadde den tsjekkiske hærføreren Wallenstein på sin side, som hadde stor fremgang i Nord-Tyskland, og knuste den dansk-norske hæren under kong Kristian 4. Deretter ville Wallenstein gå inn i Østersjøområdet, men der møtte han kraftigere motstand av Sverige, ledet av den dyktige kongen Gustav 4. Adolf. Svenskene reddet de protestantiske fyrstene i første omgang, men etter svenskekongens død i slaget ved Lutzen i 1632 gjenvinner keiseren og katolikkene initiativet i krigen.

Redningen for de protestantiske fyrstene skulle komme fra Habsburgernes gamle, tradisjonelle fiende, nemlig det katolske Frankrike. Så 30-årskrigen var ikke bare en religiøs krig, men også en krig som i høyeste grad dreide seg om maktpolitikk og det å vinne strategiske seirer, hvor religionen måtte vike for rene realpolitiske hensyn.

Sverige og de nordtyske fyrstene fortsatte krigen mot keiseren, støttet av Frankrike, som imidlertid hadde hovedfokuset på krigen mot det stadig mer svekkede Spania, som også måtte kjempe til sjøs mot Nederland. Spania gikk på to store nederlag i siste tiåret av 30-årskrigen, da de mistet omtrent hele sin flåte i slaget ved Dover i 1639 mot Nederland, mens hæren deres ble knust av den franske ved Rocroi i 1643.

Året 1643 var også året da Frankrike fikk en ny konge, den 5-årige Ludvig 14, som en skulle få høre mye mer til etter førsteministeren, kardinal Mazarins, sin død i 1661.

I 1648 kom freden i Westfalen, som innebar at den habsburgske keiseren og motreformasjonen hadde tapt, og at de rundt 350 ulike politiske enhetene i keiserriket i realiteten ble selvstendige. Keiserriket skrumpet inn, siden både Sveits og Nederland gikk ut av riket, Frankrike fikk deler av Alsace og Sverige fikk områder i nordøst. Tyskland var en slagmark, men de habsburgske områder hadde, med unntak av Böhmen, unngått direkte krigshandlinger. Habsburgerdynastiet hadde i sine områder blitt eneveldige, og blitt kvitt protestantismen, med unntak av Ungarn, hvor en rekke adelsopprør tvang dem på retrett. Det oppstod også på denne tiden et nytt, kraftfullt rike, Brandenburg-Preussen, som gjennom den mektige kurfyrsten Friedrich-Wilhelm begynte å bygge opp en slagkraftig hær våren 1644 (Fuglestad, 2004, p. 372ff).

Frankrike ble under Solkongen Ludvig 14s lange regjeringstid 1643-1715 Europas nye, ledende stormakt, med en hær på over en halv million mann, og en flåte som overgikk den nederlandske i å være Europas største krigsmarine. Frankrike knuste Spania gjennom et samarbeid med England i 1658, og etter kardinal Mazarins død i 1661 vendte Ludvig 14 blikket mot en av landets tradisjonelle allierte, Nederland, og ønsket å knekke nederlendernes økonomiske overtak.

Han annekterte fyrstedømmet Orange og angrep de spanske Nederlandene i 1667, men roet seg etter å ha fått en allianse mellom England, Nederland og Sverige mot seg. Men han angrep stadig nye mål i Europa i årene som fulgte, også i Tyskland, der han nådde Rhinen i 1681. På denne tiden allierte Frankrike seg med osmanerne, som kort tid etter satte kursen mot Wien.

Det var også krig og konflikter andre steder i Europa på denne tiden, blant annet i Norden, med en rekke kriger mellom Sverige og Danmark-Norge, og mellom Sverige og Polen. Sverige inntok Warszawa og marsjerte helt ned til Krakow, samtidig som Polen også var i krig med Russland og Brandenburg-Preussen, en periode som endte i 1660 og som polakkene kalte for "syndfloden". Polen ble reddet av at Sveriges konkurrenter rundt Østersjøen angrep svenskene, samtidig som det ble en bred folkelig motstand i Polen. Polen fortsatte imidlertid å leve farlig i årene som fulgte, siden både tsar-Russland og Brandenburger-Preussen på hver sin side av landet bygde seg kraftig opp i siste halvdel av 1600-tallet (Fuglestad, 2004, p. 403ff).

Så det var et noe kaotisk Europa, med stadig skiftende allianser og en rekke større og mindre kriger som preget verdensdelen da vi kom inn på 1680-tallet. Det er mer politisk-strategiske hensyn enn religion som dominerer europeisk stormaktspolitikk, og dette skulle komme tydelig frem når osmanerne nærmer seg Wien og beleirer habsburgernes hovedstad sommeren og høsten 1683.

3.0 Temaets aktualitet

I dette kapitlet vil jeg først si noe om det allerede mye omtalte manifestet til Anders Behring Breivik, som for korthets skyld refereres til som "2083". Deretter følger en utgreiing om det som de høyreekstreme kaller for den muslimske fare i dagens samfunn, før jeg tar for meg teorien til professor Huntington om "The Clash of Civilizations", "Sivilisasjonenes sammenstøt." Til slutt vil jeg skrive noe om de høyreekstreme kreftene i samfunnet, med vekt på norske forhold.

3.1 2083

Mye av utgangspunktet for denne masteroppgaven ligger i påstander som blir kjent for offentligheten gjennom Anders Behring Breiviks beryktede dokument, hans såkalte manifest, som ble kjent for en hel verden etter grusomhetene 22.juli 2011. Manifestet bar navnet "2083 – A European Declaration of Independence", og tittelen henspeilet på at det i året 2083 ville være 400 år siden det kristne Europa slo tilbake den muslimske trusselen gjennom seieren ved Wien i september 1683. Da vil alle muslimer i Europa være forsvunnet, og det kristne Europa vil nok en gang ha seiret over den muslimske trussel (Breivik, 2011, p. 1352).

Dette kommer også forfatteren Aage Storm Borchgrevink inn på i sin bok om Breivik, "En norsk tragedie" (Borchgrevink, 2012) Han viser her til hvordan Breivik har delt den pågående krigen mellom kristne og muslimer inn i fire stadier, og der han konstruerer en fremtid for Europa, hvor hendelsene ligger 70 år frem i tid. Helten til Breivik er den såkalte justitiariusridderen, som er både "dommer, jury og bøddel," og som skal rense samfunnet for forrædere, som deles inn i tre kategorier, frem mot 2083. Når det "magiske" året 2083 endelig kommer, vil Europa altså være rensset for marxister og muslimer, og skal samles i en løs, europeisk føderasjon (Borchgrevink, 2012, p. 222).

Breivik mener at slaget om Wien i 1683 er av så stor viktighet i europeisk historie at datoen for slaget, og selve seieren, 12.september, bør feires som Europas felles uavhengighetsdag i 2083, når det endelige slaget om Europa er over, og muslimene er "kastet ut" (Bromark, 2012, p. 80).

Breivik har mange sympatisører, for det finnes ganske mange som er enige i hans meninger, noe som kommer til syne på ulike nettsteder, selv om de fleste vil ta klart avstand fra metodene hans, som ble synliggjort for en hel verden en ettermiddag i juli 2011. Meningene til Breivik lever altså i beste velgående i nettets mange korridorer, hvor ytterliggående tanker og meninger får boltre seg fritt, også etter 22.juli (Strømmen, 2011).

For høyreekstreme, ikke bare i Norge, men over hele Europa, er 1683 blitt et symbolsk år, et symbol på at et samlet kristent Europa slo tilbake den muslimske trusselen og forhindret at Europa ble muslimsk.

Ikke bare kalte Breivik sitt over 1500 siders lange manifest for 2083, men en av de ledende høyreekstreme nettsidene i Europa er den amerikanske *Gates of Vienna*, som på forsiden henviser til slaget ved Wien i 1683, og understreker at Europa er i en ny fase av en gammel krig (gatesofvienna.net).

Dette manifestet, eller kanskje rettere sagt kompendium, inneholder både Breiviks egenproduserte tekster, tekster hentet fra flere ulike kilder og tekster hvor Breivik har foretatt mindre justeringer av innholdet. Det er løst inndelt i tre deler, hvor den første er en politisk "verdensanalyse" og tekster om islam, der store deler er nærmest et plagiat av en pamflett, skrevet av den ultrakonservative amerikanske forfatteren og militærhistorikeren William S. Lind. Den andre delen handler om de problemene som Breivik mener Europa står overfor, og forslagene hans til løsninger av disse problemene. Den består av en rekke ulike essaytekster, hvor mange er skrevet av Peder Nøstvold Jensen, mens andre er av ulike skribenter som representerer det vi kan kalle kontrajihadismen, mens noe annet er fra serbisk nasjonalisme. Den avsluttende delen av "2083", som kalles "A Declaration of Pre-emptive War", er nærmest en terrorhåndbok, som avsluttes med en selvbiografi og dagbok som leder frem til angrepene i Oslo og på Utøya 22.juli. Tekstsamlingen, som er på 1518 sider, er på engelsk og har som tidligere nevnt originaltittelen "2083 – A European Declaration of Independence".

Tittelen er blant annet inspirert av en tekst av Breiviks ideologiske forbilde Fjordman, og hele 39 av tekstene i manifestet, som er plassert i det vi kan kalle del to, er hentet fra Fjordman, eller Peder Nøstvold Jensens blogg (Strømmen, 2013, p. 13).

Tittelen gir også assosiasjoner til den amerikanske Uavhengighetserklæringen fra 4.juli 1776, "The Declaration of Independence." Den ble til under den amerikanske frigjøringskrigen, som varte fra 1775 til 1783, da de 13 amerikanske koloniene gjennom krig med "moderlandet" Storbritannia, rev seg løs og ble til Amerikas Forente Stater, USA. Dette kan være symbolsk ment fra både Jensens og Breiviks sin side, at slik de amerikanske koloniene frigjorde seg og kom med sin uavhengighetserklæring, skal de europeiske statene frigjøre seg, ikke fra en kolonistisk stormakt flere tusen mil unna, men fra en indre fiende, som truer med å ødelegge Europa fra innsiden.

Biskop Tor B. Jørgensen kaller manifestet for et religiøst dokument i Klassekampen 26.4.2012, og at de grusomme handlingene til Breivik får sin rasjonalitet gjennom et religiøst, nærmest apokalyptisk konfliktbilde. Biskopen trekker også frem de mange selvmotsigelsene i "2083", som at Breivik kombinerte kristen bønn og japansk bushido-teknikk og musikk i sine forberedelser til 22.juli. Japansk ridderetos og kristne martyrbønner blir altså brukt som teknikker for å forberede seg mentalt til terror og drap, mens japansk samuraitradisjon handlet mye om ridderlighet og kristen martyrhistorie handler om å tåle lidelse, ikke om å slakte ned forsvarsløse barn og unge (T. B. Jørgensen, 2012).

Jan Opsal, dosent i religionsvitenskap ved Misjonshøgskolen, har også tatt for seg "2083", og i en artikkel i Stavanger Aftenblad 26.7.2011 mener han at den norske kirkes ledere og menigheter må ta konkret og grundig stilling til Breiviks referanser til kristen identitet og ideologi. Opsal mener at et dyptgående oppgjør må til, og nevner fire grunner for det. For det første fordi muslimske ledere stadig er blitt avkrevd slike oppgjør i forhold til islamistisk motivert terrorisme, og derfor bør kristne ledere ta sitt oppgjør med korsfarermotivet til Breivik. Den andre grunnen bunner i at mange kristne har brukt samme retorikk som Breivik, noe Opsal har registrert på ulike nettsteder. For det tredje bør et slikt oppgjør føre til at det ikke skal være mulig for kristne miljøer å utvikle og opprettholde en slik hateful full tenkning om andre, og derav legitimere bruk av vold. Den fjerde grunnen er ifølge Opsal at terrorhandlingens omfang gjør at Breiviks ideologi må bli grundig analysert og evaluert. Det er ikke så mye for hans egen skyld, som for ofrenes skyld (Opsal, 2011).

Andre fremtredende navn i den norske offentligheten har tatt sterk avstand fra relevansen i manifestet og Breiviks politiske meninger, som professor Janne Haaland Matlary, som i Aftenposten 2.mai 2012 advarte akademiske kolleger mot å bruke tid på tankegodset til Breivik, siden hun anså det som både dumt, ondt og utenfor enhver realistisk referanseramme. Matlary hevdet i samme artikkel at "ingen" trodde på at muslimer var i ferd med å invadere Europa, eller at noen hadde tanker om forræderi og borgerkrig i sammenheng med denne muslimske invasjonen (Matlary, 2012).

Dette er beviselig feil, siden det finnes ganske mange som har slike tanker, både i Europa og i Norge (Strømmen, 2011, p. 34ff).

3.2 Den muslimske "fare"

I en artikkel i SSB- magasinet 29.august 2011, først publisert i Morgenbladet 26.august, tar forsker ved SSB, Lars Østby, opp spørsmålet om antall muslimer i Norge. Tallene er noe usikre, men sånn rundt regnet antar Østby at det er snakk om at rundt 3-4 % av den norske befolkninga er muslimer i 2011, og at dette tallet vil stige til 7-9 % i 2060 (Østby, 2011).

Denne artikkelen kom som en reaksjon på Morgenbladets artikkel 19.august, av Lena Lindgren, om "Eurabia" og den muslimske trussel (Lindgren, 2011). Lena Lindgrens artikkel 19.august setter søkelyset på det som mange mener er en muslimsk trussel, som er et så viktig poeng for de islamfiendtlige kreftene i samfunnet i dag. Hun peker på at islamofobiske krefter får fritt utløp på nettet, hvor de setter sammen en blanding av historie, religion, kultur og vitenskap, ispedd det en kan kalle for rasisme, forvrengte sannheter, konspirasjonsteorier og løgner til å spre budskapet om at muslimene i dag er i ferd med å gjøre det som de ikke maktet i 1683, nemlig å legge under seg Europa (Lindgren, 2011).

I dag skjer dette gjennom innvandring, og ifølge disse kreftene er dette en krig som har holdt på i over tusen år, og som er i ferd med å gjøre Europa om til Eurabia.

Men som Lindgren påpeker i artikkelen, har aldri alle muslimer stått samlet mot de kristne, like lite som alle kristne har stått imot alle muslimer. Det er et historisk vrengebilde at muslimene alltid har vært en trussel mot de kristne, noe det muslimske styret i Spania frem til 1492 er et godt bilde på, som viste at det var nettopp muslimene som var de tolerante og kulturbærende, eller den mektige Saladin, som viste stor toleranse og humanitet under korstogene på 1100-tallet. Det var jo heller ikke slik at det var et samlet, kristent Europa som stod imot osmanenes hær ved Wiens porter i 1683, heller tvert imot (Lindgren, 2011).

Østbys artikkel hevder også at sannheten om den såkalte muslimske trussel i Norge er veldig forskjellig fra det Breivik og hans meningsfeller prøver å gi inntrykk av. Det var sommeren 2011 snaue 13 % innvandrere i Norge av en befolkning på fem millioner, og da bruker Statistisk Sentralbyrå (SSB) følgende definisjon på en innvandrer: *En person som har to utenlandskfødte foreldre.*

13 % er i overkant av 600 000 personer, og hvis en ser på antallet muslimer totalt av den norske befolkningen, så ligger tallene fra SSB på mellom 2 til 4 %, altså mellom 100 000 til 185 000 personer. En "snikislamisering" av det norske samfunn ser ikke ut til å være nært forestående. De fleste innvandrere de siste 12 årene er dessuten fra EØS-området og er kristne (Østby, 2011).

Østby viser også til at innvandrerbarn utenom EØS-området blir vestliggjort og føder færre barn enn sin foreldergenerasjon. Konklusjonen blir at faren for noe muslimsk flertall i Norge i dette hundreåret er lite sannsynlig (Østby, 2011).

De islamfiendtlige kreftene i Norge fikk i 2012 en ny og svært synlig fiende i de radikale islamistene i gruppen "Profetens Ummah", som har fått mye oppmerksomhet i mediene i løpet av 2012. De har vært svært synlige og profilerte i mediebildet, og står for en radikaliserings av allerede konservative muslimske grupperinger i det norske samfunnet, grupper som dog tilhører en svært liten minoritet muslimer. Dette kom tydelig frem i Aftenpostens dyptgående artikkel om den islamistiske samlingen 15. desember 2012 (Andreassen, Foss, & Østli, 2012).

"Profetens Ummah" har som erklært mål å innføre sharia-lovgivning i Norge, og slik retorikk fører naturlig nok til økt skepsis og frykt i samfunnet, ikke bare hos etniske nordmenn, men også hos innvandrere generelt, og moderate muslimer spesielt. De islamfiendtlige høyrekreftene hiver seg på denne debatten, og får fritt utløp for sine holdninger på internett, hvor det fokuseres på at Norge vil bli en muslimsk shariastat om få tiår, om ikke den muslimske fare stoppes i tide. "Profetens Ummah", hvor marginal den enn er, bekrefter og forsterker gjennom sine holdninger det ytre høyres islamhat. Holdningene til "Profetens Ummah" har det vært et ekstra fokus på etter 22.juli-tragedien, og ble blant annet tatt opp i "Brennpunkt" på NRK1 (NRK, 2012)

Begrepet *kontrajihadister* har kommet inn i det norske språket de siste årene, og betegner en løst, sammensatt bevegelse som mener at krefter innen islam vil undergrave jødisk-kristne normer og verdier. I en artikkel i Vårt Land 5. august 2011 belyser forsker og statsviter Torbjørn Knutsen denne bevegelsen, sett i lys av begivenhetene 22. juli (Lindekleiv, 2011).

Her peker Knutsen på at massakren i Srebrenica i juli 1995, der over 8000 bosniske muslimer ble drept av serbiske styrker, var vendepunktet for den nye ekstremismen. Denne massakren førte til at Vesten vendte seg mot de serbiske nasjonalistene og bidrog til deres fall. Dette så nasjonalister over hele Europa på som et forræderi, at Vesten støttet muslimene, og at muslimenes plan var en fremtidig okkupasjon av Europa. Disse tankene ble også Breivik tilhenger av utover 2000-tallet, og han var også av den oppfatning at Arbeiderpartiet samarbeidet med de muslimske kreftene om dette. Dette gir Breivik klart uttrykk for i "2083", og han er tydelig inspirert av Samuel Huntingtons teori om sivilisasjonenes kollisjon, som blir drøftet i kapittel 3.3.

Det er en ny generasjon høyreekstreme i dag, påpeker Knutsen, som selv om de følger de "gamle" høyreekstreme tankene om nasjonalisme og innvandrerskepsis, er en virtuell bevegelse, som ser på muslimene som en kulturell fare, og ikke som tidligere, da en la vekt på etnisitet eller rase (Lindekleiv, 2011).

At islam er en fare for det norske samfunnet, har vært påstått helt siden 1970-tallet, da Fremskrittspartiets daværende formann Carl I. Hagen advarte sterkt mot byggingen av en moské i Oslo, og skrev i Aftenposten blant annet at maken til menneskefiendtlig og livsfarlig religion skulle man lete lenge etter (Jupskås, 2012, p. 101).

Islamkritiske røster i Norge begynte altså ikke med 11.september 2001, men mye tidligere enn det. Det har vært en sterk islamkritikk over hele det vestlige Europa etter 2001, og mye er forbausende likt, og bygger på fordommer om at islam er en underutviklet og farlig kultur. I Norge har Fremskrittspartiet vært det mest tydelige innvandrerkritiske stortingspartiet, og Carl I. Hagen har trukket paralleller mellom Hitler-Tyskland og islamister, og mener at muslimene er på god vei til å islamisere Europa, og han bygger dermed opp under forestillingene om et Eurabia i nær fremtid. Hans partikollega Per Willy Amundsen har uttalt at islams verdier er på kollisjonskurs med vestlige verdier som ytringsfrihet, frihet for enkeltmennesket og likestilling, og bygger dermed opp under forestillingen om "oss og dem". Nåværende leder av Fremskrittspartiet, Siv Jensen, advarte på et landsstyremøte i partiet i 2009 mot en pågående "snikislamisering" av Norge (Jupskås, 2012, p. 102ff).

Det må understrekes at Fremskrittspartiet er innvandrerkritisk, men er ikke noe høyreekstremt parti, noe som blir synliggjort gjennom at flere muslimer de siste årene har fått ledende tillitsverv i partiet.

Hvordan vil så høyreekstreme krefter løse "problemet med islamiseringen", som de mener foregår i Europa, og Norge, i dag? Hvordan skal de få bukt med den muslimske "fare"? I denne sammenhengen brukes begrepet "demografiargumentet", som vi allerede har vært inne på: Det foregår en demografisk endring i Europa, som gjør at muslimsk flertall sannsynlig i fremtiden! Det er to påstander som knyttes til dette, nemlig at høyreekstreme partier mener at det er altfor høy innvandring fra muslimske land, og for det andre at fødselsratene til muslimske innvandrere er høyere enn i den etnisk nasjonale befolkningen (Jupskås, 2012, p. 108ff).

Som det er blitt vist tidligere i dette kapitlet, så faller fødselsraten dramatisk for andregenerasjonsinnvandrere, blant annet grunnet økt utdanningsnivå, men det ser ikke ut til å påvirke dem som fronter demografiargumentet. Flere høyrepopulistiske partier i Europa ser generelt sett ut til å mene at "løsningen" på islamiseringen av Europa er å redusere dramatisk, eller stoppe helt, innvandringen fra muslimske land (Jupskås, 2012, p. 107ff).

Når det gjelder hva høyrepopulistene står for rent ideologisk, blir dette grundigere gjennomgått i kapittel 3.4, men for å si det kort dreier det seg om grupperinger og partier som mener at de er representanter for "folkeviljen", at vanlige folks hverdags erfaringer bør danne grunnlaget for en ny politikk. Høyrepopulister ser på seg selv som en motvekt til den rådende politiske eliten, som har fjernet seg fra folks hverdag og nærmest forrådt det folket de skal tjene (Jupskås, 2012, p. 53).

Det er ingen tvil om at det er klare utfordringer knyttet til innvandring og endring av befolkningsmønsteret i de vestlige land, men det er en enorm avstand mellom det å forstå denne utfordringen til å skremme og true med katastrofe og invasjon. Flere forskere, både i utlandet og i Norge, har foretatt undersøkelser som tydelig viser at innvandrere til vestlige land, også muslimer, i stor grad tar til seg de verdier og normer som eksisterer i det landet de innvandrer til, og denne absorberingsprosessen bare forsterkes når den neste generasjonen vokser opp i sitt nye hjemland (Indregard, 2012, p. 150).

3.3 "The Clash of Civilizations"

I 1993 skrev den amerikanske professoren i statsvitenskap Samuel P. Huntington (1927-2008) en artikkel i tidsskriftet "Foreign Affairs", der han lanserte teorien om sivilisasjonenes sammenstøt, "The Clash of Civilizations?" (Huntington, 1993). Denne artikkelen utdypet Huntington gjennom sin bok "The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order" i 1996, som ble oversatt til dansk i 2006 (Huntington, 2006). Hans hovedtese er at de viktigste skillene mellom mennesker i nyere tid ikke dreier seg om politiske, økonomiske eller ideologiske skillelinjer, men kulturelle.

Etter den andre verdenskrigs slutt i 1945 fikk man en tydelig tredeling av verden, mener Huntington, med USA og deres allierte på en side, Sovjetunionen og deres allierte på den andre siden, og så fikk man det man kalte den tredje verden, som oftest utviklingslandene i sør (Huntington, 2006, p. 38). Dette ble en allment godtatt fremstilling lenge før Huntingtons teorier kom i 1993, men han fremhever den kalde krigens begynnelse, og den delingen av verden som oppstod som følge av den, for å understreke teorien sin.

Rundt 1990 brøt den kommunistiske verden sammen, og de viktigste skillelinjene som oppstod mellom folk ble de kulturelle. De mest omfattende, betydningsfulle og farlige konfliktene i fremtiden ville oppstå mellom mennesker som tilhørte forskjellige kulturbestemte grupperinger. Dette understrekes av uttalelsen til Tsjekkias avdøde president, Vaclav Havel, som sa at de kulturelle konfliktene er stigende og mer farlige i dag enn på noe annet tidspunkt i historien. Den tidligere presidenten for EU-kommisjonen, franskmannen Jacques Delors, støttet opp om Havels uttalelser med sitt utsagn om at fremtidens konflikter vil trolig bli utløst av kulturelle faktorer fremfor økonomiske eller ideologiske (Huntington, 2006, pp. 39-40).

Huntington går kraftig imot tesene til den amerikanske statsviteren og politiske økonomeren Francis Fukuyama, som først gjennom artikkelen "The End of History" i "The National Interest", utgave nr.16 sommeren 1989 (Fukuyama & Bloom, 1989), og senere i boka "The End of History and the Last Man" (Fukuyama, 1992), mente at avslutningen på den kalde krigen innebar en avslutning på de storpolitiske konfliktene og var starten på en mer harmonisk tidsalder i Vesten.

Fukuyama mente at det vestlige mennesket, homo occidentalis, stod frem som "vinnerne", og at det vestlige, liberale demokratiske samfunnssystemet stod igjen som "seierherre" etter kommunismens fall og den kalde krigens avslutning. Fukuyamas harmonitanker og hans forventninger til den nye verden ble delt av mange, men ifølge Huntington var deres forhåpninger kun en illusjon. Dette mente han ble tydeliggjort gjennom det turbulente 1990-tiåret, som bar preg av etniske konflikter, religiøs fundamentalisme og folkemord (Huntington, 2006, p. 50).

Huntington nevner opp de sju-åtte store sivilisasjonene i dagens samfunn, som er den kinesiske sivilisasjon, den japanske sivilisasjon, den hinduistiske sivilisasjon, den islamske sivilisasjon, den ortodokse sivilisasjon, den vestlige sivilisasjon, den latinamerikanske sivilisasjon og den eventuelle afrikanske sivilisasjon.

I det 20. århundre har forholdene mellom sivilisasjonene beveget seg fra en fase dominert av én sivilisasjons ensrettede påvirkning av alle de andre, altså den vestlige sivilisasjon, til en nyere situasjon med intens, permanent og mangfoldig kontakt mellom alle sivilisasjoner (Huntington, 2006, p. 80ff).

Det er mange ulike faktorer som spiller inn i det verdensbildet som Huntington skisserer i sin bok, som at alle store ideologier på 1900-tallet er produkter av vestlig sivilisasjon, men på den andre siden har ikke Vesten skapt en stor religion. De vestlige ideologiers kamp innenfor sivilisasjonene kommer til å bli, som tidligere nevnt, erstattet av sammenstøt mellom sivilisasjoner med kultur og religion som bakenforliggende årsak. Når det gjelder nettopp religion, gjør Huntington et poeng ut av at antallet muslimer i verden vil forbigå antallet kristne i 2025, om de statistiske prognosene slår til. Det er forventet en veldig stor befolkningsvekst i muslimske land i begynnelsen av det 21. århundre, slik at det i 2025 vil være rundt 30 % muslimer på jorda (Huntington, 2006, p. 96ff).

På slutten av 1900-tallet fikk vi forestillingen om en universell sivilisasjon, som var et produkt av vestlig sivilisasjon. Dette bidrog til å rettferdiggjøre Vestens dominans over andre samfunn, og til å rettferdiggjøre disse samfunnenes behov for å etterligne vestlig praksis og institusjoner. En kan altså si at universalisme er den ideologien som Vesten anvender i sitt møte med ikke-vestlige kulturer.

Generelt kan man si at universalisme bygger på tanken om at alle menneskehetens kulturer holder på å samle seg i et fellesskap, og at det hos folk over hele verden er en stigende aksept av felles verdier, holdninger, atferd og institusjoner. Men som Huntington viser, er det som Vesten oppfatter som universelt, noe de ikke-vestlige oppfatter som nettopp vestlig, og tanken om en universell sivilisasjon har liten oppslutning i andre sivilisasjoner enn Vestens.

Kløften mellom Vesten og de øvrige sivilisasjonene i verden har ikke minsket, men økt, mener Huntington, og peker særlig på de østasiatiske statenes enorme økonomiske oppsving de siste 20-30 år, og på den såkalte islamske gjenoppvåkning.

Muslimene har i dag sluttet seg sammen under et slags slagord om at Islam er løsningen, og Islam har gjort landene i Midt-Østen lite mottakelige for liberale, vestlige verdier. I den forbindelse kan en jo nevne revolusjonsbølgen i Nord-Afrika og Midt-Østen i 2012, hvor folkedypets misnøye med brutale diktatorer slo ut i lys lue gjennom revolusjoner i flere muslimske land, som Tunisia, Libya og Egypt, og en pågående borgerkrig i Syria. Hva som kommer ut av disse revolusjonene er fremdeles uavklart, om det blir spirer til demokratisering av landene, eller om revolusjonene "spiser sine barn"? Dette siste scenarioet har en opplevd flere ganger tidligere, og muslimske bevegelser vil nå kunne ta over, slik som Det muslimske brorskap gjorde i Egypt, før hæren grep inn mot den folkevalgte presidenten Mursi og ledet landet inn i en borgerkrigsliknende tilstand.

Det er særlig to ting som ifølge Huntington har drevet frem denne muslimske oppvåkningen i nyere tid, og det er de enorme oljeinntektene mange muslimske land har fått, og en stor befolkningseksplasjon, som bare vil øke i tiårene fremover (Huntington, 2006, p. 148ff).

Mens asiaterne blir stadig mer selvsikre grunnet sin enorme økonomiske utvikling, vender stadig flere muslimer seg mot islam, som en kilde til identitet, mening, stabilitet, utvikling, legitimitet, makt og håp. Dette innebærer ifølge Huntington en aksept av den nyere tids modernitet, en avvisning av vestlig kultur og et fornyet engasjement i islam som livsveileder i en moderne verden. Huntington kommer inn på at denne oppvåkningen også er en veksel på det personlige plan, med økt fokus på religiøse forhold, som fremmøte i moskeer, bønn og faste, økt betydning av muslimsk påkledning og muslimske verdier.

I muslimske stater tydeliggjøres dette gjennom bestrebelser på å gjeninnføre islamistisk lov i stedet for vestlig lov, økt bruk av religiøs språkbruk og religiøse symboler og utbredelse av islamistisk utdanning, som koranskoler. Det har også blitt økt fokus på islamske normer for oppførsel, som kvinners tildekning og bruken av alkohol, islamistiske gruppers dominans i opposisjonen til verdslige regjeringer i muslimske samfunn og de økte bestrebelsene på å utvikle internasjonal solidaritet mellom islamske stater og samfunn.

Ifølge den fremtredende Islamforskeren Ali E.Hillal Dessouki er økt religiøst fokus et globalt fenomen, men at Allah har stått for den mest markante oppvåkningen blant verdens troende, gjennom sin stadig økende stilling i det islamske samfunn, umma (Esposito, 1999).

Men Huntington peker på den store svakheten ved islam, som ligger i fraværet av en islamsk kjernestat, som kan ta en lederrolle i den muslimske verden. Dette er en vesentlig årsak til de til tider omfattende interne og eksterne konflikter, som karakteriserer islam. Huntington peker på at en islamsk kjernestat må rå over økonomiske midler, militærmakt, organisatoriske evner og tilstrekkelig islamsk identitet og hengivenhet for å kunne sørge for både religiøs og politisk ledelse i ummaen. Huntington peker på Tyrkia som en potensiell fremtidig kjernestat, om de redefinerer seg selv og oppgir Atatürks doktrine om Tyrkia som en verdslig stat, etter vestlig mønster (Huntington, 2006, p. 249ff).

De siste to delene av Huntingtons bok går på sammenstøtene mellom sivilisasjonene og fremtiden til sivilisasjonene. Ifølge Huntington vil de farligste sammenstøtene i fremtiden oppstå som en følge av en livsfarlig kombinasjon av vestlig arroganse, islamsk intoleranse og kinesisk selvfølelse. Dette innebærer altså at fremtidens konfliktnivå vil foregå mellom muslimske og asiatiske samfunn på én side og Vesten på den andre. Huntington peker på at Vesten er den eneste sivilisasjon som har hatt en stor og til tider ødeleggende innvirkning på enhver annen sivilisasjon (Huntington, 2006, p. 255).

Det pekes på et tydelig skille mellom Vesten og "resten", hvor Vesten bestreber seg på å utbre en universell, vestlig kultur, som i nyere tid ble svært aktualisert gjennom kommunismens sammenbrudd på tidlig 1990-tall. Dette forsterket Vestens, særlig USAs, overbevisning om at den demokratiske liberalismen hadde triumfert globalt og kunne brukes alle steder.

Men problemet ligger i at det som for Vesten er universelt, oppfattes som imperialism av resten av verden. Huntington mener imidlertid at en generell anti-vestlig koalisjon er ganske usannsynlig i den nærmeste fremtid, siden islamske og kinesiske sivilisasjoner er så fundamentalt forskjellige fra hverandre, men i politikk skaper som kjent en felles fiende en felles interesse (Huntington, 2006, p. 257ff).

Det som kan skje i fremtiden er at, hvis den demografiske veksten i muslimske land fortsetter å øke og Asias økonomiske vekst også fortsetter, er at USA kan komme i en større konflikt med Kina, og da kan en dyp konfuciansk-islamisk allianse oppstå (Huntington, 2006, p. 331ff).

I boken kommer Huntington også inn på innvandring, og ifølge ham er folkevandringer historiens drivkraft, om demografiske forhold bestemmer et lands skjebne. Folkevandringene på slutten av 1900-tallet ser helt annerledes ut enn dem man hadde 100-150 år tidligere, og de foregår også i enda større skala enn tidligere. Denne nye migrasjonsbølgen hadde en sammensatt bakgrunn: avkolonisering, etablering av nye stater, en politikk som tilskyndet eller tvang folk til å flytte på seg, men også modernisering og teknologisk utvikling. Huntington kommer som en følge av dette inn på den store ikke-vestlige innvandringen til Europa fra 1970-tallet og fremover, med særlig fokus på den store muslimske innvandringen. Flere pessimistiske røster stod frem på 1990-tallet og advarte mot utviklingen, som den kjente franske politikeren Pierre Lellouche i 1991: "Historie, geografisk nærhet og fattigdom betyr at Frankrike og Europa er forutbestemt til å bli overstrømmet av folk fra sydens feilslåtte samfunn. Europas fortid var hvit og jødisk-kristen. Fremtiden er ikke" (Huntington, 2006, p. 284ff).

Huntington kommer i bokens kapittel ni inn på forholdet mellom Islam og Vesten, som jo er av spesielt stor interesse for denne oppgaven. Huntington mener at forholdet mellom Islam og kristendommen har vært stormfullt, og har ofte vært hverandres motsetning. Det har vært perioder med fredelig sameksistens, men som oftest, som også etter kommunismens fall, har det vært et dypt konfliktpreget forhold. Denne konflikten har blitt skjerpet av flere årsaker, mener Huntington. *For det første* at muslimsk befolkningsvekst har skapt et stort antall arbeidsløse og marginaliserte unge, som fører til et rekrutteringsgrunnlag for islamismen, utvandring til Vesten og legger press på nabolandene.

For det andre har den islamske nyvekkelsen gitt muslimene fornyet tillit til deres egen sivilisasjons verdier i forhold til Vesten. *For det tredje* har Vestens samtidige forsøk på å utbre sine verdier og institusjoner universelt, i tillegg til å fastholde sin militære og økonomiske overlegenhet og intervenere i konflikter i den muslimske verden skapt intens motvilje blant muslimer.

For det fjerde fjernet kommunismens fall Vestens og islams felles fiende, og forvandlet dem begge til gjensidige trusler. *For det femte* og siste har den økte kontakten mellom muslimer og Vesten fått den enkelte til å føle en ny fornemmelse av egen identitet, og at denne adskiller seg fra de andres (Huntington, 2006, p. 291ff).

Fra 1990-tallet av har denne konflikten blitt allment anerkjent av kommentatorer og forskere i begge samfunn, som har spådd en ny, kald krig, denne gangen mellom Vesten og islam, og at denne konflikten kan utvikle seg til fysiske sammenstøt, et sammenstøt mellom disse sivilisasjonene. Til støtte for dette synet legges det i boka frem vitenskapelige bevis for at muslimer på 1990-tallet har vært langt mer innblandet i vold mellom grupper enn folk fra andre sivilisasjoner, og et sterk kritisert sitat er at Islam har blodige grenser (Huntington, 2006, p. 346ff).

Mot slutten av boka peker Huntington på flere forhold, som høyreekstreme grupper, også i Norge, har tatt tak i og brukt i sin kamp mot "degenerering" av det norske samfunnet, forhold som angår moralsk forfall, kulturelt selvmord og politisk splittelse i vesten. Hele den vestlige kultur kan være i fare, og dette forsterkes av innvandring fra ikke-vestlige land, særlig muslimer i Europa. Hvis multikulturalismen, altså det flerkulturelle samfunn, får fotfeste i de vestlige samfunn, vil de opphøre å eksistere slik vi kjenner dem i dag. Huntington mener at flerkulturelle samfunn uten en egen, klar identitet vil slutte å fungere (Huntington, 2006, p. 421ff).

Teoriene til Huntington har i årene etter at de først ble publisert i 1993, vakt enorm debatt verden over, og har i de siste årene fått ny aktualitet, også her i Norge, hvor de har ført til harde konfrontasjoner i den akademiske verden. Et eksempel her er striden mellom direktøren for Nobelinstituttet, Geir Lundestad, og tre førsteamanuensisser ved universitetet i Bergen, Holm, Skorgen og Ågotnes, der Lundestad i en artikkel i Aftenposten 11.2.2006 gir Huntington mye rett (Lundestad, 2006).

Dette gir de tre fra Bergen et solid motsvar på i Aftenposten 19.2.2006, og sier seg sjokkert over Lundestads uttalelser. De mener at Lundestad legitimerer en overforenklet oppfatning av religioner og kulturer som monolittiske og antagonistiske størrelser (Holm, Skorgen, & Ågotnes, 2006).

2006 var et år fylt av konflikt mellom Vesten og muslimske land, mye grunnet de etter hvert så kjente Muhammed-karikaturene, som først ble trykket i den danske avisen "Jyllandsposten" 30.september 2005, og som satte sinnene i kok i mange muslimske land på nyåret 2006. Dette forsterket det allerede spente forholdet mellom vestlige og muslimske land, som spesielt hadde oppstått etter 11.september 2001, og for mange bekreftet konflikten Huntingtons teorier. Men det var flere intellektuelle verden over som gikk sterkt imot Huntingtons teorier og rev dem i stykker, som franskmannen Emmanuel Todd, som i 2007, sammen med sin kollega Youssef Courbage, utgav en bok som gikk til angrep mot Huntingtons verdensbilde. Boka ble i 2011 utgitt på engelsk, og het "A Convergence of Civilizations: The transformation of Muslim Societies Around The World". I denne boka viser forfatterne at det er tydelige demografiske tegn på at muslimske stater tar opp i seg stadig flere moderne, globale verdier. De ser på terrorisme som et overgangsfenomen, som de grufulle omveltningene som rystet Europa i første halvdel av 1900-tallet (Courbage, Todd, & Holoch, 2011).

To andre kjente akademisk størrelser var enda tidligere ute med knallhard kritikk av Huntington, nemlig Edward Said og Amartya Sen. Said mente at Huntingtons teori hadde en svak grunnlagt inndeling av sivilisasjoner, at den hadde et karikert bilde av hvor enige folk og land innen hver sivilisasjon er, og at den er for selektiv når den velger ut trekk ved kulturene som passer til sivilisasjonsteorien (Said, 2001).

Sen, som har indisk bakgrunn, mente at det var mange problemer knyttet til Huntingtons teori, ikke minst at alle mennesker har mange ulike trekk ved sin selvforståelse, der kultur og religion bare er delaspekter ved ens plurale identitet. Sen rettet også hard kritikk mot Huntingtons forskjellstenkning, og påpekte at verden ikke kunne deles opp på en så enkel måte som Huntington ville ha det til. Det å snakke om "den islamske verden" eller "den vestlige verden" er å godta en utarmet visjon om at menneskeslekten er uforanderlig oppdelt, mente Sen (Sen, 1999).

Men det er ingen tvil om at aktører på den ytterste høyre fløy omfavnet Huntingtons teorier, og han har gitt verdifull "akademisk ammunisjon" til de høyrepopulistiske og høyreekstreme over hele Europa (Jupskås, 2012, p. 18). Jeg vil nå nå litt nøyere igjennom de høyreekstreme kreftene i Norge.

3.4 De høyreekstreme kreftene

Det er vel ingen tvil om at Anders Behring Breivik tilhører det man som en samlebetegnelse kan kalle høyreekstreme personer, og han har som tidligere nevnt stor støtte for sine ideer og "ideologi" blant andre høyreekstreme, selv om nok de fleste også her tar avstand fra hans grufulle handlinger. Det er viktig at man skiller mellom *høyreekstreme* personer og grupper, som om nødvendig utøver vold og tar liv, og *høyre-radikale* og *høyrepopulistiske* grupperinger og partier, som deltar i demokratiet (Jupskås, 2012, p. 7).

Hva menes så med høyre-radikale og høyrepopulistiske partier og grupperinger, og hva skiller disse fra hverandre? De høyre-radikale deltar som sagt i demokratiet, og preges ikke av biologisk rasisme. De er opptatt av nasjonen og en tradisjonell nasjonal identitet, og ser hovedsakelig på det kulturelle aspektet ved en nasjon, ikke det etnisk-biologiske, som de høyreekstreme. De høyre-radikale er også preget av fremmedfrykt og fordommer overfor ikke-vestlige innvandrere og andre grupper i samfunnet som er "annerledes", som homofile. Men de høyre-radikale ønsker å assimilere innvandrere og gjøre dem til "gode" statsborgere, ikke tvangsutsende eller sterilisere dem, som de høyreekstreme ønsker. De høyre-radikale har nok generelt sett ekstreme holdninger sammenlignet med mer konvensjonelle ideologier, men er moderate i forhold til de høyreekstreme (Jupskås, 2012, p. 49ff).

Når det gjelder høyrepopulisme, er populisme et svært omdiskutert begrep, men det henspiller på en forestilling om at den mest grunnleggende konflikten i samfunnet er mellom en såkalt "elite" og "folket". Populisme er en slags appell til det man kan kalle "vanlige folk", som forventes å ha en større og bedre forståelse av hvordan samfunnet fungerer enn elitistiske "bedrevitere". Populister fremstiller seg som representanter for folket, for mannen og kvinnen i gata, og som parti er de alltid opptatt av det som folket er opptatt av.

Disse partiene ønsker å forbedre det eksisterende demokratiet, slik at "vanlige folk" skal ta tilbake makten fra en elite som ikke har kontakt med hverdagslivet i nasjonen. De ønsker mer "folkevett" og flere folkeavstemninger inn i det politiske systemet. Det kan også nevnes at høyrepopulistiske partier ser ut til å bli mindre populistiske desto større oppslutning eller innflytelse de oppnår (Jupskås, 2012, p. 52ff).

Et ferskt eksempel på dette siste poenget til Jupskås skjedde høsten 2013, ved stortingsvalget i Norge. Like etter valget uttalte daværende statsråd Heikki Holmås, fra Sosialistisk Venstreparti (SV), at Fremskrittspartiet var et høyrepopulistisk parti, og dette skapte stor mediedebatt, hvor Holmås fikk støtte fra flere anerkjente forskere (NTB, 2013). Fremskrittspartiet dannet en mindretallsregjering sammen med Høyre i oktober 2013, og alt etter få uker advarte flere partiveteraner Fremskrittspartiet mot å "miste sin sjel" og sin folkelighet, i bytte mot å kunne sitte i regjering (Johnsen & Therkelsen, 2013).

Når det gjelder norsk høyreekstremisme har det vært forsket forholdsvis lite på det etter 1990-tallet, og sosiologiprofessor Mette Andersson kommenterte i en artikkel i Aftenposten 19.12.2012 at hovedfokuset de siste årene i norsk forskning har ligget på problemene ved det de fleste ser som manglende integrering, og ikke på utviklingen av nasjonalisme og rasisme (Berg, 2011).

Dette har endret seg noe etter 22.juli 2011, og flere aktører har kommet ut med bøker som tar for seg ekstremisme og terrorisme både på norsk og utenlandsk jord, som Anders Ravik Jupskås, Øyvind Strømmen og Lars Gule (Gule, 2012; Jupskås, 2012; Strømmen, 2013).

Frem til midten av 1980-tallet hersket det bred politisk enighet om norsk innvandringspolitikk, noe som skulle endre seg fra og med valgkampen i 1987, da det kom et sterkt fokus på det økende antallet nye innvandrere til Norge. Det er vel få politiske spørsmål som har skapt så mye debatt siden 1987 som innvandringspolitikken, og 1990-tallet og litt inn på 2000-tallet var innvandring og rasisme begreper som ofte gjenlød i den politiske debatten i Norge.

I 1987 ble Folkeaksjonen mot Innvandring (FMI) stiftet, og ble snart symbolet på rasisme satt i praksis i Norge, selv om selve rasismebegrepet ikke er like lett å definere, så ladet med negative konnotasjoner som det er (Fauglied, 2005).

Fremveksten av høyreekstreme grupperinger vokste frem i Norge i kjølevannet av FMI, men rekrutteringen til disse miljøene fikk nærmest en bråstopp i januar 2001, da den 15-årige fargede Benjamin Hermansen ble drept av nynazister fra Boot Boys, på Holmlia i Oslo. Dagens norske høyreekstremister utfolder seg først og fremst på internett og sosiale medier, gjennom det man kan kalle ekstreme "ekkokamre" (Jupskås, 2012, p. 10).

På disse sidene kan man finne et mylder av ulike konspirasjonsteorier og hatideologier, og her fant Breivik et arnested for utviklingen av det som skulle bli kjent som "2083" (Strømmen, 2011, p. 9).

Selve begrepet høyreekstremisme er et problematisk begrep, fordi det ikke eksisterer noen vitenskapelig konsensus om hva det er. Selve ordet ekstremisme kommer fra det latinske "extremus", som kan oversettes med det ytterste, det fjerneste og det verste. Lars Gule sier at for de fleste innebærer ordet "noe", som oppfatninger, meninger, ytringer og handlinger, som ligger langt fra såkalte vanlige oppfatninger og handlinger, altså noe som ligger i ytterkanten eller utenfor kanten av det som regnes for å være akseptabelt (Gule, 2012, p. 15).

Den hollandske forskeren Cas Mudde undersøkte 26 ulike definisjoner av høyreekstremisme, og fant i det materialet 58 ulike kjennetegn som ble brukt til å karakterisere begrepet (Fauglied, 2005). Det finnes altså en rekke motstridende definisjoner, og begrepet har mange ansikter. Et hovedpoeng var at mye av forskningen rundt dette spørsmålet var svært normativt, noe som nok i høy grad gjelder fremdeles.

Det finnes også en norsk forsker som er bidragsyter til denne forskningen, professor Tore Bjørge, som i likhet med flere utenlandske forskere, mener at det ikke er ønskelig å finne en klar definisjon på høyreekstremisme, siden det ville ekskludere mange av de bevegelsene som har mange fellestrekk med det "typiske" ekstreme høyre (Fauglied, 2005).

I sin hovedoppgave har Fauglied tatt utgangspunkt i tre ulike definisjoner av høyreekstremisme, hvor de to første er av italieneren Piero Ignazi (f.1951). Han gjør et skille mellom den gamle, tradisjonelle høyreekstremismen og den nye, postindustrielle høyreekstremismen.

Den tradisjonelle kjennetegnes ved et sett av forestillinger som undergraver et lands grunnleggende styringsform, og som gir uttrykk for en ideologisk sammenheng med fascisme, mens den nye, postindustrielle tar avstand fra fascismen, men gir uttrykk for holdninger og verdier som står i motsetning til det demokratiske systemet, og en fiendtlighet til det moderne og mot utlendinger.

Den tredje definisjonen tar utgangspunkt i den tyske professor Hans Georg Betz (f.1956), som mener at en definisjon av høyreekstremisme må begrenses til å inneholde minst to kjernepunkter, som går ut på en total avvisning av demokratiske spilleregler og individuell frihet, og av prinsippet om individuell likhet og like rettigheter for alle medlemmene av et politisk samfunn. Dette skal erstattes av et autoritært system, hvor rettigheter er basert på bestemte kjennetegn som rase, etnisitet og religion, og hvor vold aksepteres som et nødvendig tiltak for å oppnå politiske mål, både innenlands og i utenrikspolitikken (Fauglied, 2005).

En annen anerkjent kapasitet på dette området er Michi Ebata, som i utgangspunktet mente det var umulig å skape klare grenser for hva som skilte begrepet høyreekstremisme fra andre politiske bevegelser. Ebata konkluderte likevel med at tilhengere av høyreekstremer bevegelser er dem som lever for hat, ulikheter og vold, og som ønsker en tilintetgjørelse av den moderne demokratiske staten. Dermed ser en store likheter mellom definisjonene til Ignazi og Betz, og til Ebatas konklusjon (Fauglied, 2005).

Det er heller ikke vanskelig å se likheter mellom disse definisjonene fra 1997 og 1998, og dagens situasjon med hensyn til høyreekstremisme og koblinger til fremmedfrykt og muslimhat.

I nyere tid har Anders Ravik Jupskås kommet med seks hovedtrekk som kan karakterisere høyreekstremisme, og det er for det første *etnisk nasjonalisme*, hvor nasjonen skal være et etnisk-kulturelt fellesskap, og staten skal være et uttrykk for dette. En etnisk homogen nasjonalstat er målet. For det andre er de høyreekstremer *anti-demokratiske*, som innebærer at kun deres egen etniske gruppe skal ha politisk innflytelse, og bare dem med rett innsikt skal styre (førerprinsippet).

For det tredje har de en *autoritær innstilling*, noe som innebærer et patriarkatisk samfunn, hvor det er et veldig fokus på straff og hevn overfor lovbrøttere, og en beundring for militarisme. For det fjerde er de høyreekstreme *rasistiske*, som knyttes til forestillingen om at det finnes ulike raser, og at de har ulik iboende verdi. I nyere tid har raser blitt byttet ut med kulturer, og de høyreekstreme har en "renhetslengsel", altså at rasen eller kulturen skal holdes "ren", og ikke få innblanding eller påvirkning fra "laverestående" raser eller kulturer. Det femte hovedtrekket er fremmedfrykt, *xenofobi*, som ikke bare er konsentrert om innvandrere, men også alt annet som er fremmed for de høyreekstreme grupperingene, som feminisme og homofili. Det sjette og siste trekket er at de høyreekstreme er *konspirasjonsteoretikere*, og at all motstand og argumentasjon mot deres teorier og synspunkter blir brukt som bekreftelse på at de egentlig er på sporet etter det som for dem er den "egentlige sannheten" (Jupskås, 2012, p. 42ff).

Noe som kjennetegner de høyreekstreme kreftene i Norge, både på 1990-tallet og i dag, er begrepet *xenofobi*, som kan brukes som en samlebetegnelse på de norske begrepene *fremmedfrykt*, *fremmedfiendtlighet* og *fremmedhat*. Dette begrepet nevnte også Jupskås som ett av de seks hovedtrekkene ved høyreekstremisme.

Når en ser på tolkningene av disse tre begrepene kjenner vi igjen dette fra de tanker og forestillinger som har vært i det norske samfunnet i titalls av år, og som kom så brutalt til overflaten gjennom 22.juli. Fremmedfrykt kan ses på som et uttrykk for en generell skepsis mot fremmede, og frykten for at deres tilstedeværelse skal få negative konsekvenser for egen innegruppe. Fremmedfiendtlighet er uttrykk for at man ser på de fremmedes tilstedeværelse som en trussel mot sin innegruppe. De fremmede er fiender, og man vil kjempe mot deres tilstedeværelse og de negative konsekvensene de fører med seg. Til slutt har vi begrepet fremmedhat, som er mer aggressiv og truende enn de to førnevnte. Dette kommer til uttrykk gjennom sinne og avsky, og at man ofte ønsker å skade dem man hater (Fauglied, 2005).

Det disse begrepene står for har vært framme i den norske samfunnsdebatten de siste tiårene, og det er særlig muslimene i Norge som har fått oppleve denne xenofobien fra de høyreekstreme grupperingene, fra FMI rundt 1990 til Norgespatriotene, Vigrid, Stopp Islamiseringen av Norge (SIAN) og Norwegian Defence League (NDL) de siste årene.

Det har ifølge valgforsker Bernt Aardal skjedd en markant holdningsendring i innvandrings skeptisk retning i Norge det siste tiåret, og hvorfor har det blitt slik? Hvorfor er en del mennesker preget av xenofobi, av mistillit til det politiske systemet og av autoritære holdninger? Det er, som Jupskås peker på, vanskelig å gi noe entydig fasitsvar, men han skisserer fem mulige perspektiver: *For det første* er en tradisjonell forklaring med utgangspunkt i Adorno og teorien om den autoritære personlighet, formet av ens barneoppdragelse og relasjonsbånd til foreldrene, mens *en annen* forklaring går på betydningen av utdanning, eller rettere sagt fraværet av utdanning. *En tredje* forklaring fokuserer på økonomisk usikkerhet og arbeidsløshet, en gruppe som ofte kalles "moderniseringens tapere". *Den fjerde* forklaringen går på økende innvandring, og den *femte* forklaringen har å gjøre med graden av sosial ekskludering, at personer som er godt integrerte i samfunnet vil i mindre grad stemme på partier på den ytterste høyre fløy (Jupskås, 2012, p. 119ff).

Flere europeiske land har sterke partigrupperinger langt ute på politikken høyreside, som våre tre nordiske naboland, mens i Norge er disse høyreekstreme subkulturene fragmenterte og uten evne til å mobilisere mange aktivister, noe som vises gjennom stortingsvalget i 2009, da de ekstreme grupperingene Vigrid og Norgespatriotene til sammen fikk under 400 stemmer (Jupskås, 2012, p. 159).

En kjent markering fant imidlertid sted i Askim i august 2000, da 38 personer, hovedsakelig fra Boot Boys, holdt den største markeringen fra et høyreekstremt miljø i Norge i nyere tid. Men når en slik "mobilisering" kun får oppslutning av 38 høyreekstreme, så er mobiliseringsevnen heller liten i dette miljøet. Et annet slikt eksempel er når Norwegian Defence League prøver på en offentlig markering mot "islamiseringsen av Norge" 9.april 2011, og samler kun 10-15 aktivister. Men hvor samler så ekstremistene seg, når så få deltar aktivt på organiserte tilstelninger? Den største propagandakanalen er uten tvil internett, og på youtube formidles høyreekstreme ideer, som eurabiatorien, med effektive virkemidler, og en video, som bygger opp om en apokalyptisk fremtidsvisjon hvor muslimene har tatt over Europa, har blitt sett av over 13 millioner mennesker siden 2009 (Jupskås, 2012, p. 184ff).

Den omfattende bruken av internett fra de høyreekstremes side har ført til vekst og spredning av deres ytterliggående tanker, og dette har blitt registrert av sikkerhetspolitiet i mange europeiske land, også i Norge. I 2012 kom Europol med en rapport, som sa at internett har blitt det fremste kommunikasjonsvirkemidlet for terrorister og voldelige og ekstreme enkeltpersoner og grupper. Politiets Sikkerhetstjeneste i Norge, PST, har uttalt at internett er et viktig redskap for grupperinger innen det høyreekstreme miljøet, og at antallet nettsteder og blogger med høyreekstrem orientering har økt, og innholdet har blitt mer rasistisk og truende enn tidligere (Jupskås, 2012, pp. 185-186).

Jupskås nevner i sin bok om det ekstreme Europa, flere funksjoner som internett har som møteplass for høyreekstreme: *For det første* er det veldig viktig i rekrutteringssammenheng, og har erstattet tidligere møteplasser, som hvitmakts-konserter. *For det andre* spiller nettet en avgjørende rolle for å spre den høyreekstreme propagandaen, og innenfor det vi kan kalle den islamofobe subkulturen finner vi sentrale nettsteder som det allerede nevnte "Gates of Vienna". *For det tredje* brukes internett til å skremme motstanderne til taushet. Det finnes høyreekstreme sider, hvor politiske motstandere blir listet opp, også i Norge. *For det fjerde* brukes internett til mobilisering og sosialisering av aktivister. Disse ulike nettsidene og nettforaene er svært ensidige, og medlemmenes fordommer og holdninger blir aldri utfordret eller satt på prøve, men heller bekreftet av de andre deltakerne gang på gang, en slags "ekkokammer"-effekt (Jupskås, 2012, p. 183ff).

Når det kommer til høyreekstrem vold har Norge hatt lite av det, før 22.juli 2011, men noen tilfeller har det vært, som i 1985, da fem medlemmer av Nasjonal Front sprengte en moské på Frogner, men hvor ingen menneskeliv gikk tapt. I 2001 ble, som tidligere nevnt, den 15-årige Benjamin Hermansen stukket ned og drept av nynazister. Drapsmennene var personer fra den nynazistiske gruppa Boot Boys. Dette førte til en enorm motmobilisering, spesielt i Oslo, hvor over 40 000 mennesker deltok i en minnemarkering få dager etter drapet (Jupskås, 2012, p. 218ff).

Det er en økende tendens i Europa, at høyreekstreme grupper angriper politiske motstandere, eller "landsforrædere", som de kalles i høyreekstreme miljøer. Dette kjenner vi igjen i Breiviks retorikk i forbindelse med 22.juli.

Han angrep da Høyblokken i Oslo og AUF-leiren på Utøya, som for ham symboliserte dem som hadde forrådt landet og ledet det mot avgrunnen. At disse holdningene og konspirasjonsteoriene deles av ubehagelig mange i det norske samfunnet i dag, er noe som både Lars Gule (Gule, 2012) og Øyvind Strømmen (Strømmen, 2011) kommer inn på i sine bøker, som begge ble utgitt etter 22.juli 2011.

I sin bok kommer Lars Gule blant annet inn på konspirasjonsteoriene som florerer innenfor det høyreekstreme miljøet i Norge, og i Europa for øvrig, og han prøver å gi en god forklaring på hva disse teoriene går ut på. De er en forklaringsmodell, som går ut på at sentrale/overordnede trekk ved en samfunnsutvikling forklares ved at noen, som oftest myndighetene eller andre mektige grupper i samfunnet, konspirerer for å fremme sin egen, skjulte agenda (Gule, 2012, p. 72). Det har blitt vist til flere slike konspirasjonsteorier tidligere i oppgaven, og Gule går også igjennom flere andre, som florerte på høyreekstreme nettsider også etter 22.juli (Gule, 2012, p. 72ff).

4.0 Hoveddel

I dette kapitlet vil jeg først gi en beskrivelse av den historiske situasjonen, om hva som egentlig skjedde utenfor Wiens porter i 1683. Deretter kommer jeg med en vurdering av denne historiske situasjonen, før jeg til slutt i hoveddelen drøfter om hendelsene i 1683 er relevant som argument i dagens islamdebatt eller ikke.

4.1 Beskrivelse av den historiske situasjonen

Om kvelden den 7.juli 1683 forlater den habsburgske tysk-romerske keiseren Leopold 1 sin hovedstad Wien, og drar med hoffet til Linz, og dagen etter følger de fleste av byens innbyggere, rundt 60 000 mennesker, keiserens eksempel, og drar mot vest (Stoye, 2000, p. 86). Utenfor bymurene hadde hertug Karl av Lorraine en styrke på rundt 37 000 menn, bestående av infanteri, kavaleri og ungarere. Han var den øverste leder for den keiserlige Habsburgerhæren, men kunne ikke forhindre at Kara Mustafa omringer Wien den 14.juli.

På innsiden av bymurene var det kommandanten i Wien, den dyktige grev Ernst Rüdiger von Starhemberg (1638-1701), som hadde kontrollen, og han hadde en styrke på rundt 15 000 mann under seg. Mot seg hadde de den enorme hæren til Kara Mustafa, som hadde omringet byen i en tredelt formasjon, bestående av en høyreflanke, venstreflanke og et sentrum. Det er vanskelig å fastslå helt sikre tall for de osmanske styrkene, men en snakker fort om en samlet hær på mellom 100 000 og 150 000 mann, og i tillegg kom rundt 300 kanoner (Millar & Dennis, 2008, p. 21ff).

Kara Mustafa sendte et brev med krav om overgivelse til grev von Starhemberg, og understreket her at det fantes kun to alternativer, enten å overgi festningen, for deretter å leve i fred under sultanens styre, eller å forsvare seg og risikere slaveri og død. Starhemberg nektet å overgi seg, og Kara Mustafa ønsket Wien så intakt som mulig, og satset på beleiring av byen, og ikke et lynangrep (Stoye, 2000, p. 95).

Historikeren Jan-Erik Smilden beskriver i en artikkel i tidsskriftet "Levende Historie" hvordan en hel by nærmest vokser opp rundt Wien, hvor sultanens teltmakere reiste rundt femten tusen telt, hvor kjernen i denne enorme leirbyen lå i Kara Mustafas rikt utsmykkede silketelt. Leirområdene var bygget i sirkelform, men de var skilt fra hverandre gjennom ulike bannere og emblemer, som viste hvem som bodde hvor. Det fantes ikke bare soldater her, men også tjenestefolk, håndverkere, hustruer og elskerinner. Alt i selve leiren var regulert, og beleirerne så for seg en periode hvor de "sultet" ut keiserhovedstaden, før de angrep den (Smilden, 2010).

Den siste som har gitt ut en historisk bok om Wien 1683 er briten Andrew Wheatcroft, med "The enemy at the gate" (Wheatcroft, 2009). Det er en grundig beskrivelse av beleiringen av den byen som osmanerne kalte for "Det gylne eplet", en beleiring som skulle vare i nesten to måneder, og som skulle ende i et blodig slag den 12.september 1683. Det hele så mørkt ut da den enorme teltleiren til Kara Mustafa la seg rundt Wien i midten av juli, og de som var igjen for å forsvare Wien, håpet på hjelp utenfra, men akkurat det så det dårlig ut for.

Den eneste som hadde inngått noen form for bindende avtale på forhånd var den polske kongen Johan Sobieski, som 31.mars hadde undertegnet Warszawa-avtalen med habsburgerne. Denne avtalen sa at keiser Leopold skulle komme Polen til hjelp om osmanerne angrep Krakow, og omvendt om Wien ble angrepet. Men utenom den polske kongen hadde ingen stat, heller ikke i det store tysk-romerske keiserdømmet, tilbudt militær hjelp til keiser Leopold og Wien da osmanerne startet beleiringen 14.juli (Wheatcroft, 2009, p. 137ff).

I dagene etter 14.juli satte osmanerne inn et kraftig bombardement av byen, hvor særlig de mange kirkespirene var iøynefallende mål. Samtidig gravde de seg seks fot ned i skyttergraver, under femti meter fra forsvarernes ytre palisader. Alt dette skjedde raskt, og tilsynelatende problemfritt, og kombinert med at osmanernes fiender hadde flyktet foran dem hele veien under felttoget mot Wien, gjorde at Kara Mustafa ble ganske så selvsikker over sin store fremgang og suksess. Han overvurderte sine egne styrker, og undervurderte fiendens. Han så kun fremover, mot Wiens porter, og tenkte ikke på å beskytte teltleiren sin rundt byen mot angrep fra vest, noe som skulle komme til å straffe seg senere.

Kara Mustafa var en god hærfører, men hadde ikke erfaring mot de kreftene han skulle komme til å stå overfor ved Wiens porter. Han ville heller ikke sette i gang et fullt angrep på byen, for han ønsket å innta den i en forholdsvis intakt stand. Men det må sies at selv om Kara Mustafa ledet den største hæren Europa til da hadde sett, var det stor mangel på erfarne krigere i den hæren, og de fleste som bodde i teltleiren som omringet byen, hadde svært få arbeidsoppgaver utenom noe patruljering (Wheatcroft, 2009, p. 138ff).

Wien var en veldig sterkt befestet by, med solide trepalisader i rekke på rekke utenfor de massive bymurene. Kara Mustafa innså snart at hans første optimistiske planer om at byen snart ville bli hans, måtte revurderes, og at å innta Wien ville ta tid. Det var først på beleiringens 25.dag, den 7.august, at osmanerne brøt igjennom det første hinderet, men stod så foran de enormt massive murene som omgav selve Wien. I de 37 dagene som nå fulgte kjempet titusener av menn om det smale jordstykket som skilte osmanerne og Wiens forsvarere, og selve nøkkelen til byens overlevelse lå i den tømte vollegraven rundt bymurene. Osmanerne gravde for livet, og lagde store jordhauger, hvorfra de kunne skyte ned i forsvarernes grunne grøfter på den andre siden av festningsverket. Forsvarerne på sin side gravde da enda dypere, og spadde opp jord i forkant av sine stillinger, for å beskytte seg mot osmanernes intensive beskytning. Det har blitt sagt at dette slaget ble utkjempet med spade og hakke (Wheatcroft, 2009, p. 143ff).

Habsburgernes hovedstyrke, ledet av den dyktige hertugen av Lorraine, Karl (1643-90), holdt seg nordvest for Wien, og Donau, ventende på militær hjelp, siden han innså at hans 36-37 tusen menn ikke ville ha noen sjanse mot Kara Mustafas tropper, uten å få assistanse. Karl var svoger til keiser Leopold, og var blitt utnevnt til øverstkommanderende i mai 1683, en beslutning som skulle vise seg å være svært klok, siden Karl var en både dyktig og avholdt militær leder, og skulle spille en avgjørende rolle når det endelige slaget kom til å stå. Inni den beleirede byen hadde kommandanten, Starhemberg, god kontroll, selv om han personlig led av dysenteri og måtte i perioder bli båret rundt i byen.

På dagtid lød kanondrønn og skyting fra begge sider, og når mørket senket seg, begynte en annen form for kamp. Da kom de kjempende partene med uventede angrep på hverandres stillinger, og natten gjenglød av skudd, granateksplosjoner og skrik fra døende menn.

Wheatcroft kaller disse 37 dages kamp for "The Pit of Hell", og en av grunn var det, hvor kampene ble bare hardere og mer grusomme desto lengre tid det gikk, og matmangel og disiplinærproblemer satte inn for alvor (Wheatcroft, 2009, p. 148ff). Ukene gikk, og august nærmet seg slutten, og osmanerne klarte å kjempe seg sent, men sikkert fremover mot selve bymurene, og kanonene deres bombarderte byen både natt og dag. De gravde seg under byens forsvarsverker og plantet sprengstoff der, men forsvarerne holdt ut, og Kara Mustafa begynte å bli utålmodig. Wheatcroft sammenligner forholdene utenfor Wiens porter med slaget om Stalingrad under den andre verdenskrigen, og mener at det ikke var noe slag som kunne sammenlignes med kampene om Wien i 1683 før de tyske og sovjetiske troppene slåss om Stalingrad i 1942-43. Han sammenligner den nådeløse kampen, som foregikk i et ødelagt landskap av knuste bygninger og fjell av jord og avfall, men i Wien foregikk kampene aldri inne i selve bykjernen, noe de så absolutt gjorde i Stalingrad (Wheatcroft, 2009, p. 150).

Inne i selve byen kunne man fra tårnet på St. Stephen-katedralen se over til den nordre siden av Donau, hvor Karl av Lorraine sine speidertropper til tider kunne observeres, og da fikk disse opplysninger om byens tilstand fra budbringere fra den beleirede byen, og kunne sende tilbake opplysninger om eventuelle redningsstyrker som var på vei. Men det var få, positive nyheter å få for Starhemberg, og i tillegg til den tilsynelatende håpløse militære situasjonen, begynte Wien å plages av ikke bare matmangel, men også av en rekke sykdommer. Byen hadde fått føle at pesten enda ikke hadde forsvunnet fra Europa gjennom en pestbølge som rammet byens innbyggere i 1679-80.

Denne pestbølgen førte til at over 76 000 mennesker døde. Men mirakuløst nok rammet ikke pesten byen på ny under beleiringen, men andre, farlige sykdommer slo til. Wien hadde allerede før beleiringen startet vært en sump av infeksjoner og smitte, og i august 1683 herjet infeksjonssykdommer, dysenteri, tyfus og kolera blant soldatene, og i gatene fløt stinkende søppel. Moralen begynte for alvor å svikte bak Wiens enorme murer. I den osmanske leiren var forholdene ikke noe særlig bedre, og de sanitære forholdene begynte også der å bryte sammen, og det samme gjorde disiplinen og moralen.

Kara Mustafa viste seg å mangle evnen til å hankses med sine menn i motgang, og var mer fryktet enn respektert. Han nektet å høre på sine mer erfarne generaler, som bad ham innstendig om ikke å undervurdere motstanderen, og ta imot råd fra dem, som hadde kjempet mot europeiske hærer i flere tiår. Kara Mustafa ignorerte dem fullstendig, og var kun opptatt av én sak: Erobre Wien, "Det gyldne eplet". Alt annet var uinteressant for ham, og han ville ikke høre om manglende disiplin, elendige sanitære forhold og stinkende dyr og lik i og utenfor teltleiren. Han holdt seg også mest innenfor sitt beskyttede hovedkvarter, og mente at seieren var innen rekkevidde, og at han ville gå inn i historien som det osmanske rikets største hærfører og erobrere (Wheatcroft, 2009, p. 152ff).

Da det nærmet seg slutten av august, økte råskapen på begge sider, og matmangelen hos osmanerne gjorde at de nå drepte alle de kristne fangene for å spare mat. Inne i byen begynte flere soldater å desertere, og de ble hurtig henrettet ved henging, men byens forsvarere ble også rammet av utmattelse og apati etter halvannen måneds beleiring, så Starhemberg utstedte ordre om at enhver soldat som ble funnet sovende mens han var på post, skulle skytes. Det var tydelig at begge parter nærmet seg en grense for hva de kunne tåle, og at et endelig oppgjør nærmet seg. I månedsskiftet august-september falt den viktige sisteskansen som holdt osmanerne unna selve bymurene, og osmanerne kunne så begynne angrepet på selve bymurene, med fornyet kraft og selvtillit.

Hertug Karl av Lorraine ventet desperat på hjelp, for han anslo at Wien nå maksimalt kunne holde ut i to uker til, før byen falt. Alene hadde han for få soldater til disposisjon, men han ventet på nordsiden av Donau, og kunne på kort varsel ri mot de osmanske styrkene, om han fikk assistanse. I begynnelsen av september eksploderte flere osmanske miner, og lagde hull i Wiens bymurer, og det var tydelig at Kara Mustafas tropper nærmet seg et avgjørende gjennombrudd, bokstavelig talt. De beleirede troppene så en nærmest uendelig strøm av osmanske soldater rundt bymurene, og det var ingen tvil om at hvis det ble sprengt store nok hull i muren, ville osmanerne innta keiserhovedstaden i en ustoppelig flom av soldater. Soldatene og de resterende innbyggerne i Wien gjorde seg klare til det endelige oppgjøret, og bygninger og gater ble gjort om til et mulig åsted for kamp (Wheatcroft, 2009, p. 155ff).

Håpet ble tent hos forsvarerne onsdag 8.september, for ikke bare var det feiringen av fødselsdagen til Den hellige jomfru, Maria, men også da de daglige signalrakettene om hjelp, som ble sendt fra tårnet på St. Stephan-katedralen, ble besvart fra Kahlenberg-høyden vest for byen. Dette vakte stor jubel i den beleirede byen, for de så dette som et tegn fra Gud om at hjelpen snart ville være der.

Jomfru Maria hadde også blitt utropt til de katolske habsburgernes hellige leder i kampen mot kjettere og hedninger, av keiser Leopolds bestefar, keiser Ferdinand 2. At signalrakettene ble besvart, ble tolket som et mirakel, og gav de beleirede nytt håp. Men i løpet av 8.september økte det osmanske presset utenfor bymurene, og utpå ettermiddagen sprengte osmansk miner vekk store deler av muren rundt festningsverket Löbl og skansene rundt festningsverket Burg, og Starhemberg visste da hvor hovedangrepet på byen ville starte. Osmanerne hadde virkelig fått "blod på tann", og satte inn et massivt angrep mot byen, uten tanke på at det kunne komme hjelp til den beleirede byen. Kara Mustafa var så blindet av tanken på at seieren var innen rekkevidde, at han ikke så faren i det voksende antallet kristne tropper som nærmet seg byen. For rundt den beleirede keiserhovedstaden samlet det seg nå store troppeansamlinger, mange fra ulike stater og byer i det store tysk-romerske keiserriket, men den avgjørende hæren kom med kongen av Polen, Johan Sobieski (1629-96), som med sine 37 000 soldater, hovedsakelig kavaleri, skulle komme til å avgjøre Wiens fremtid.

Johan Sobieski hadde i sin hær med seg flere tusen av de berømte husarene, lett bevæpnede ryttersoldater, som var beryktet over hele Europa for sine krigerferdigheter og seiersvilje. De var en eliteavdeling, som når de gikk inn i kampene skapte en nærmest sjokkartet virkning og lagde store åpninger i fiendens linjer, der etterfølgende ryttere slaktet ned de forvirrede fiendtlige soldatene. Til sammen nærmet det seg over 80 000 soldater til den avgjørende kampen om byen, og i tillegg hadde Starhemberg rundt 15 000 soldater inne i selve Wien. Nærmere 50 000 soldater kom fra selve keiserriket for å slåss om det som mange så som Europas videre skjebne, og de soldatene hadde mange ulike grunner for å kjempe disse septemberdagene i 1683. Noen kom av politiske grunner, andre av økonomiske eller psykologiske grunner, men den sterkeste grunnen var nok frykt. Pave Innocens 11, som var blitt valgt til pave i 1676, var besatt av tanken på den muslimske trussel fra øst.

Han brukte hele sin ikke ubetydelige makt til å oppildne og samle kristne tropper over hele Europa mot det han så som en dødelig trussel fra øst, mot alt det han og det kristne Europa stod for. Paven brukte det han besatte av økonomisk og ideologisk makt, og resultatet av hans innsats skulle komme til å vise seg i de avgjørende dagene i september 1683 (Wheatcroft, 2009, p. 162ff).

Karl av Lorraine skapte med sitt vinnende vesen og militære kunnskaper tillit hos alle de militære lederne som ankom Wiens utkanter i første halvdel av september 1683, og til og med den noe skeptiske polske kongen lot seg sjarmere av Karl, som anerkjente den polske kongens status som øverstkommanderende for de allierte styrkene, og Johan, fornøyd med denne anerkjennelsen, lot Karl bli sin likemann i utarbeidelsen av de taktiske planene for angrepet mot de osmanske styrkene. Karl visste at alliansen som var kommet sammen for å redde Wien, ville bli en kortvarig allianse, men han måtte bruke den lille tiden han hadde godt, slik at hans plan om å redde Wien ville bli brukt.

Han var den eneste av de ledende hærsjefene som hadde hatt direkte sammenstøt med de osmanske styrkene, da han knuste en osmansk styrke på nordsiden av Donau i slutten av juli, og han hadde sett byen under beleiring og angrep i snart to måneder, så han kjente situasjonen absolutt best av alle, og visste hvor nær Starhemberg var et nederlag. Hertugen fikk igjennom sine planer om et snarlig angrep mot Kara Mustafas hær, siden han visste at det kun var snakk om få dager før osmanerne trengte inn i selve Wiens gater, og byen ville falle.

Karl ønsket å ta opp kampen på Kahlenberg-høyden, som lå nord for den beleirede byen og som ville være et godt strategisk utgangspunkt for de voldsomme kampene han visste ville komme. Om morgenen den 11. september ble den lille osmanske styrken på Kahlenberg drept, og i løpet av formiddagen hadde den allierte hovedstyrken ankommet området rundt Kahlenberg. Hertug Karl og kong Johan så utover området fra høyden og mot byen, og så fort at den påtenkte kampsonen var ugunstig, spesielt for kavaleriet, siden det ikke var så flatt terreng som antatt.

Kara Mustafa hadde dagen før fått nye, friske tropper fra sine allierte i Ungarn, og satte dem og sine egne soldater fra beleiringen på det stedet han forventet at de allierte styrkene ville angripe, og som leder for dem utnevnte han den 80-årige Ibrahim, pasjaen av Buda.

Om morgenen søndag den 12. september startet det endelige slaget om Wien, da osmanske tropper, som hadde sneket seg oppover høyden i mørket, åpnet ild mot de allierte styrkene. To habsburgbataljoner organiserte seg i to linjer og begynte å rykke fremover, nedover høyden, mot sine angripere. Den avgjørende kampen om Wien var i gang (Wheatcroft, 2009, p. 167ff).

Karl ble overrasket og irritert over de fremrykkende habsburgsoldatene, for det hadde ikke vært planen hans, og han måtte handle raskt for å få kontroll over situasjonen igjen. Han sendte en rekke tropper både nedover og på sidene av høyden, for å beskytte og hjelpe de fremrykkende habsburgerne, og de støtte sammen med de osmanske styrkene. Hele siden av høyden var dekket av kjempende menn, og osmanernes seremonimester fortalte senere at de kristne soldatene rykket fremover mot osmanerne som en elv av svart bek, som kom fossende nedover og ødela og brente alt som kom i dens vei. Osmanerne, som på felttoget mot Wien kun hadde opplevd at fiendens soldater hadde flyktet i redsel foran dem, ble helt satt ut av at de kristne troppene ikke snudde, men kjempet som demoner mot dem, og ikke vek tilbake, men derimot gradvis trengte osmanernes styrker tilbake. Det var et inferno av kanondrønn, skudd, hester som vrinsket, sverd som suste gjennom lufta, skriking av sårede og døende menn, og taktfaste rop fra de allierte soldatene på Jesus og Maria, mens de muslimske soldatene ropte på Allah. Johan Sobieski satte nå inn sine styrker på høyre flanke, mens Karl angrep fra venstre.

Kara Mustafa hadde, grunnet sin manglende kamperfaring og enorme tro på sine egne vurderinger, som skulle vise seg å bli fatale, satset alt på ett motangrep, og latt den store teltleiren stå ubeskyttet mot angrep fra den store skogen bak byen, Wienerwald. Kara Mustafa måtte snart innse at hans planer om å innta Wien og samtidig knuse de allierte styrkene, ikke ville gå helt som han hadde planlagt, og han hadde ikke den nødvendige kunnskap eller kompetanse til å gjøre de endringer som var nødvendige for å hindre et totalt nederlag. De osmanske styrkene var totalt uforberedt på å bli angrepet fra flere sider samtidig, og de polske kavalerisoldatene, godt støttet av husarene, drepte for fote og drev osmanerne på defensiven over hele linjen. Kara Mustafa så at hæren hans ble slaktet ned, og red i all hast tilbake til hovedkvarteret sitt i teltleiren.

Dette ble sett av tusenvis av osmanske soldater, som nå forlot slagmarken rundt Wien og flyktet for livet, mot Ungarn. De polske soldatene var overlegne i åpent terreng, og osmanerne hadde ikke forberedt seg på en taktikk hvor de skulle stoppe fienden i åpent terreng, så i kveldinga den 12.september var den osmanske hæren i full oppløsning. Kara Mustafa hadde innsett nederlaget og forlatt leiren, med osmanernes viktigste banner, Profetens flagg, og Wien var reddet. De utholdende, og utslitte, forsvarerne av keiserhovedstaden, hadde sett alt fra bymurene, og Starhemberg åpnet "Den skotske porten" for hertugen av Lorraine og de allierte styrkene (Wheatcroft, 2009, p. 172ff).

De osmanske styrkene hadde etterlatt seg en enorm "spøkelsesby" av telt, som raskt ble plyndret for alt av verdi av de allierte styrkene. I den befridde byen ble kong Johan Sobieski av Polen feiret som den store befrier av byen, og pave Innocens erklærte kongen som kristendommens frelser. Starhemberg arrangerte en hyllestmiddag for den polske kongen, som etter mat og vin symbolsk nok overnattet i det forlatte teltet til Kara Mustafa. I dette teltet sendte Sobieski brev rundt til de andre herskerne i Europa, og han begynte hvert brev med en omskrivning av Julius Cæsar sine berømte ord etter slaget ved Zela i 47 f. Kr: "Veni, vidi, vici" (Jeg kom, jeg så, jeg vant). Sobieski skrev: "Venimus, vidimus, Deus vincit" (Vi kom, vi så, Gud seiret).

Den 14.september kom keiser Leopold tilbake til sin hovedstad, og fant at hans slott, Hofburg, var sterkt skadet av osmanske kanoner, og måtte finne seg et midlertidig hovedkvarter, mens Hofburg ble gjenoppbygd. Dagen etter møtte han Johan Sobieski og hyllet ham for seieren, men gjorde dette på en så formell og følelsesløs måte at både kongen og hans menn reagerte sterkt. Få dager etter krysset den polske kongen og hans hær Donau og red nordover, for å tvinge de osmanske styrkene der til retrett, og gjenerobre den osmanske delen av Ungarn. Hertugen av Lorraine fulgte etter, og sammen utgjorde de en svært effektiv krigsmaskin, som skulle frigjøre store deler av osmanskokkupert område i Ungarn. De muslimske styrkene som flyktet sørover etter nederlaget ved Wien, var i fullstendig oppløsning, og hadde et ydmykende tilbaketog med stort mannefall i høstkulde og snø. Kara Mustafa selv ankom Beograd få dager etter at sultanen, Mehmet 4, hadde forlatt byen til fordel for palasset sitt i den gamle hovedstaden Edirne, også kjent som Adrianopel.

Sultanen, som selv aldri deltok i beleiringen av Wien, men bodde i en telteleir utenfor Beograd under slaget, ble rasende over nederlaget ved Wien, og at kristne tropper nå stormet inn i riket hans. Han gav ordre om at Kara Mustafa skulle henrettes, og den 25. desember 1683 ankom sultanens utsendinger Beograd, med ordre om å ta livet av den tidligere så mektige storvesiren. Tradisjonen tro ble Kara Mustafa kvalt av et silkebånd, der flere menn dro i hver sin ende. Etterpå ble liket halshugget, og hodet tatt med til Edirne, for å bekrefte overfor sultanen at storvesiren var død. Sultanen selv ble avsatt av sine egne i 1687, etter en rekke militære nederlag, og satt i husarrest frem til sin død i 1693 (Wheatcroft, 2009, p. 184ff).

4.2 Vurdering av den historiske situasjonen

Hvordan greide Det osmanske riket å overleve i nær 400 år etter nederlaget ved Wien i 1529, da nedgangen begynte å starte, og nær 240 år etter et nytt tap ved Wien i 1683, da rikets nedgang for alvor begynte å skyte fart? Det er mange hypoteser om det, som at den indre oppløsningen, som i nyere tid kan nærmest fortone seg som nær anarkistiske tilstander, ikke var så ille eller så gjennomgripende som det ser ut for oss i dag. Det kan også være sannsynlig at de stadig voksende stormaktene i Europa ikke helt så hvor svakt Det osmanske riket egentlig var, eller kanskje det er mer rett å si at de så det, men var ikke i stand til å ta fordel av det.

De var for opptatt av å holde sine egne nasjoner samlet og konkurrerte hovedsakelig med andre europeiske rivaler om makt og ære. Kanskje så de europeiske maktene det slik at det var til deres fordel ikke å bryte opp et rike som bevarte sin egen kultur, religion og tradisjoner slik som osmanerne gjorde.

Det er en rekke teorier som prøver å forklare hvordan dette enorme riket kunne overleve helt til etter første verdenskrig, og kanskje er den viktigste grunnen at tradisjonelle osmanske reformatorer var effektive til å rette opp i de mest alvorlige kortsiktige følgene av nedgangsperiodene, og på den måten greide de å få riket til å bestå lengre enn det trolig ellers ville ha vart.

Fra siste halvdel av 1500-tallet av startet det en kan kalle tradisjonell osmansk reform, som nådde et høydepunkt under sultan Murad 4 (1623-40) og sultan Mehmet 4 (1648-87), og under sistnevnte dominerte storvesirene av familien Köprülü.

Når man fant korrupsjon og uærlighet blant offiserer eller den herskende klasse, kappet man hodet av dem og erstattet dem med unge og ærlige byråkrater og offiserer, som enda ikke hadde lært å stjele. Oppdaget man sosial uro, antok man at det kom av at de gamle lovene ikke ble fulgt skikkelig, og tvang folk til å følge dem igjen. På kort sikt førte dette til at de verste tegnene på nedgang ble bremset, og gjorde det mulig for riket å slå sine fiender og overleve, selv om det noen ganger også førte til tap av landområder. Men på lang sikt var dette systemet dømt til å mislykkes. De rikene som de store muslimske herskerne hadde beseiret på 1400- og 1500-tallet hadde utviklet seg til mye sterkere og mektigere riker enn osmanerne kunne tenke seg når en nærmer seg 1700-tallet.

Med en stadig mer svekket sultan og statsapparat kunne de herskende klasser drive et vanstyre som de ville, og bygge seg opp store formuer gjennom eiendommer og slaveri. Tradisjonelle osmanske reformer virket altså på kort sikt, men løste ikke de langsiktige problemene til riket, som institusjoner som statsapparat, finanser, økonomien eller viktigst av alt, hæren, som ble fullstendig utkonkurrert av de europeiske stormaktene. Dette kom tydelig til uttrykk på begynnelsen av 1700-tallet, som et resultat av alle tapene riket hadde hatt etter den mislykkede beleiringen av Wien i 1683. I løpet av de 17 årene frem til 1700 mistet Det osmanske riket Ungarn og Transilvania til den habsburgske keiseren, Ukraina til Polen og flere områder til Venezia og Russland. Dette var bare starten på en prosess som skulle vare i over 200 år, og som gradvis skulle minske det tidligere så mektige riket (Shaw & Shaw, 1977, p. 12ff).

Fra 1500-tallet av og utover begynte de europeiske stormaktene å bli politisk likeverdige, og mer og mer av sultanens tid ble opptatt av å føre kriger med ulike kristne makter. Etter Wien i 1683 kunne europeerne tvinge på sultanen sine diplomatiske løsninger. Ekspansjonen inn i de kristne områdene ble stanset, og osmanerne måtte nå akseptere at muslimsk land kom under fremmed styre. Osmanerne ble etter hvert en brikke i de europeiske stormaktenes diplomatiske spill, og var ikke lenger den som dominerte brettet. Denne utvendige krisa viste også en svekkelse på innsiden.

Det tidligere så velorganiserte osmanske systemet hadde stivnet til, og kompetanse hadde blitt erstattet med korrupsjon, studier med ortodoksi og økonomisk utvikling med jakt på luksus (Vikør, 2004, p. 230ff).

Etter det osmanske nederlaget ved Wien ble "Sacra Ligua", Den hellige allianse, dannet, mellom Venezia, den tysk-romerske habsburgerkeiseren og Polen, hvor Russland også ble invitert til å bli med. Det var en allianse som skulle eksistere fra 1684 til 1699, og som skulle føre kriger nærmest hver for seg mot det osmanske riket, og påføre det tidligere så ekspanderende riket flere nederlag og gjenerobring av områder som hele Ungarn og Podolia. Etter slaget ved Wien hadde de europeiske statene i en helt annen grad enn tidligere greid å samle seg i en kollektiv offensiv mot det svekkede osmanske riket. Det Europa som før 1683 hadde vært dominert av mer lokale konflikter, engasjement av mindre skala og mer tradisjonelle metoder i kamp, og som i tillegg hadde vært både politisk og religiøst splittet, ble etter seieren ved Wien preget av et forent ønske om å slå tilbake den osmanske fare, et slags "siste korstog" (Murphey, 1999, p. 9ff).

Det var den mektige paven Innocens som stod bak den slagkraftige alliansen av 1684, hvor den polske helten fra Wien, kong Johan Sobieski, var øverstkommanderende for de allierte styrkene, men mange andre ønsket denne stillingen, noe som førte til at det var sjelden at en samlet alliert hær kjempet mot osmanerne, men heller de ulike hærene hver for seg, som tidligere nevnt (Wheatcroft, 2009, p. 201ff).

Seiersrekken som hadde begynt med Wien i 1683 fortsatte med hertugen av Lorraines erobring av den strategisk viktige ungarske byen Buda i 1686, og endte etter flere andre suksessrike slag mot osmanerne med den genierklærte prins Eugen av Savoys avgjørende seier ved Zenta i Serbia i 1697, der sultan Mustafa 2 flyktet fra slagmarken i panikk. Dette førte til freden i Karlowitz, nær Beograd, i 1699, som gjorde slutt på osmanernes kontroll over store deler av det sentrale Europa. At Den hellige allianse vant alle disse store seirene mot de osmanske styrkene, var faktisk ganske oppsiktsvekkende, siden de ble vunnet med ganske så begrensede ressurser. Habsburgerne måtte ikke bare kjempe mot osmanerne, men også mot Frankrike, så de måtte kjempe på to fronter samtidig, og dette svekket dem i kampene i øst.

Men grunnet flere heldige omstendigheter for dem, og uheldige for osmanerne, som at de fryktede muslimske tartartroppene manglet i flere slag, og at den osmanske øverstkommanderende ble drept av et slengskudd foran et stort slag i 1691, gjorde at alliansen gikk seierrik ut av den 16 år lange krigen mot sultanens hær. Det bør også nevnes at osmanerne i 1715 gikk til krig mot Venezia for å gjenerobre tapte områder i dagens Hellas. Dette førte til at habsburgerne igjen sendte sin beste hærfører for å kjempe mot osmanerne, nemlig prins Eugen av Savoy (1663-1736). Denne krigen skulle fullføre gjenerobringen av Ungarn, gjennom en knusende seier til habsburgerne og prins Eugen, som inntok Beograd i 1717 og tvang osmanerne til en ny fredsavtale i 1718 (Wheatcroft, 2009, p. 228ff).

Det osmanske rikets tid som en ekspanderende stormakt fikk en brutal avslutning utenfor portene til Wien i 1683, og fra da av svant det tidligere enorme riket gradvis hen, til det hele endte i full oppløsning etter første verdenskrig. Men selv om osmanernes militære suksess fikk sin slutt utenfor Wiens murer, etterlot de seg mat og gjenstander som preger europeisk kultur i dag, som kaffehus, janitsjarmusikk og croissant. Den enorme teltskyen til osmanerne ble etterlatt nesten intakt 12. september 1683, og først ble den plyndret av polske styrker, så av habsburgske soldater og til slutt tok de sivile det lille som var igjen å ta.

Det er sagt at det var en polakk, som tok med seg store mengder kaffebønner fra teltleiren, som åpnet ett av byens første kaffehus, som også var ett av de første i det sentrale Europa. Han syntes kaffen var litt bitter, og mildnet den med melk og sukker, og dermed var cappuccinoen skapt. Det berømte bakverket croissant skal også komme fra osmanerne, og den spesielle formen symboliserte halvmånen i det osmanske flagget. Det ble også funnet en rekke musikkinstrumenter i leiren, som cymbaler, triangler og basstrommer, som fra Wien fant veien til resten av Europa. Dette førte til at tyrkisk janitsjarmusikk, militærmusikk, ble svært populært i mange europeiske land på 1700-tallet. Flere kjente komponister ble inspirert av denne musikken i sine verker, som Mozart og Haydn. Masse sivile klær ble også funnet i leiren, og påvirket moten blant de rikeste i verdensdelen, ikke minst i Frankrike, hvor begrepet *alla turca* oppstod som følge av den påvirkningen osmanerne hadde både på musikk og moter.

Det kan til slutt nevnes at som følge av alt dette ble ikke "tyrkeren" lenger bare en vill kriger og fiende, men ble også en "eksotisk" person, og etter hvert som tiden gikk etter slaget om Wien i 1683, fikk "tyrkeren" et helt nytt image, som en heller latterlig figur i prosesjoner, der han ofte blir fremstilt som en hund (Smilden, 2010).

Så de tidligere så fryktede osmanske krigerne gjennomgikk en enorm forandring i europeernes øyne etter 1683, fra en fryktet, demonisk skikkelse til en latterlig figur, som ingen lenger fryktet.

Men at muslimene igjen er fryktet i vår tid, er det ingen tvil om, og da er slaget om Wien i 1683 igjen blitt aktuelt, 330 år etter de voldsomme kampene rundt keiserhovedstadens murer.

4.3 Er 1683 relevant som argument i dagens islamdebatt?

1683 er blitt trukket inn i nyere tids islamdebatt, som et slags hellig mantra for islamfiendtlige krefter, som et symbol på den over tusenårige krigen mellom islam og det kristne Europa. Men er 1683 virkelig et slikt skjebneår, som Breivik og hans meningsfeller liker å tro? Det gis inntrykk av både i "2083", *Gates of Vienna* og andre islamfiendtlige nettsteder at 1683 er et skjebneår i europeisk historie, for da stod et samlet, kristent Europa opp mot muslimene, og slo dem, akkurat slik de på ny skal bli slått tilbake i deres forsøk på å ta over Europa på ny, denne gangen gjennom innvandring, på 2000-tallet.

Det denne oppgaven har vist til nå, var at det var et sterkt svekket osmansk rike, som gjennom en siste kraftanstrengelse greide å nå frem til Wien sommeren 1683 og beleire byen. Kontrafaktisk historie er ikke virkelig historie, men det må gå an å stille seg spørsmålet om de osmanske styrkene ville hatt kapasitet til å holde på Wien, om de hadde maktet å erobre den i 1683? Det hadde vært en lang og strevsom marsj fra Istanbul, og sultanens store hær var tydelig svekket der den omringet keiserhovedstaden. Men det som er det sentrale spørsmålet her, er i hvilken grad slaget om Wien i 1683 har relevans for de høyreekstreme kreftene i dagens samfunn?

Som det har blitt synliggjort i denne oppgaven, var det langt fra et samlet, kristent Europa som stod imot den muslimske hæren. Det katolske Frankrike, ledet av den svært så ambisiøse Ludvig 14, ønsket å dominere Europa, og ville knekke makten til keiseren i Wien, så Ludvig hadde lenge drevet med intrigeplaner for å få sultanen til å angripe byen. Det hadde vært hundreår preget av blodige kriger mellom protestantiske og katolske fyrster, og den protestantiske adelen i Ungarn gikk sammen med sultanen, for å knekke sine katolske fiender. Som alltid er den konkrete historiske virkeligheten noe annerledes enn det den ofte kan bli fremstilt som når det ligger mange århundrer mellom.

For å vise til noe som faller utenfor denne oppgaven, men som likevel er relevant når det gjelder forholdet mellom muslimer og kristne, er at Breivik i "2083" snakker mye om korsfarere og tempelriddere, og lar særlig det siste få stor plass i manifestet sitt, både gjennom skrift og illustrasjoner. Tempelridderordenen, på engelsk Knights Templars, ble grunnlagt i 1118 med formål å beskytte Det Hellige Land og Jerusalem, som var blitt erobret av kristne korsfarere i 1099. De fikk sitt hovedkvarter på Tempelhøyden i Jerusalem, og de var både munk og krigere, men oppførte seg høvisk i krig, og drap på ubevæpnede sivile og barn hørte definitivt ikke med til deres æreskodeks. Den mektige sultanen Saladin gjenerobret Jerusalem fra de kristne og tempelridderne i 1187, og han var kjent for å la de kristnes liv bli spart. Han kjempet mot inntrengere fra vest i det som for ham var en forsvarskrig, og han satte ikke i gang noe muslimsk felttog mot Europa (Helle, 1984, p. 86ff). Historien viser oss at det ikke er snakk om noe kontinuerlig og samordnet muslimsk felttog mot Europa, verken i korsfarertiden, ikke i 1683 eller i dag (Rimehaug, 2012).

Men det kan ikke benektes at historien viser at det har vært mange muslimske angrep og okkupasjon av europeiske områder, helt fra 700-tallet og frem til Det osmanske rikets fall. Det er dette islamkritiske krefter har tatt tak i, og bruker for alt det er verdt, men som Rimehaug fremhever, det har aldri vært noen kontinuerlig og samordnet muslimsk felttog mot Europa.

Men en kan ta for seg noen av de argumentene som er blitt brukt om 1683 og betydningen av slaget om Wien, for å belyse den argumentasjonen som brukes i dag, koblet til de begivenhetene som fant sted i hjertet av Europa for 330 år siden.

Det hevdes i dag fra de islamfiendtlige kreftene i Norge at slaget om Wien i 1683 var en hellig krig, hvor det kristne Europa stod overfor et muslimsk forsøk på å underlegge seg Europa. Dette er noe Peder Nøstvold Jensen og Anders Behring Breivik er opptatt av, og som vi også ser nevnes flittig i utenlandske nettsider og kommentarer. Muslimene er i ferd med å ta over kontrollen over Europa, i samarbeid med promuslimske politiske krefter i de vesteuropeiske land. Dette gjelder i størst grad der spesielt sosialistiske regjeringer har gjort store innrømmelser overfor muslimene, som Jens Stoltenberg og Arbeiderpartiet i Norge. Dette for å sikre et fremtidig Eurabia i dagens Europa. Slike konspirasjonsteorier strømmer det av på nettet, og de førnevnte Jensen og Breivik var overbevist om at dette stemte. I manifestet sitt nevner Breivik begrepet "Wien-skolen", som er slags konservativ, anti-islamsk tankeretning, som innbefatter alle som er av den oppfatning at slaget om Wien i 1683 er det viktigste slaget i europeisk historie (Strømmen, 2011, p. 23).

Denne "Wien-skolen" er ifølge forfatter Stein Bromark noe som kun eksisterer i Breiviks eget hode, og i skriftlige dokumenter han selv står bak. Slaget om Wien i 1683 danner altså det overordnede idéfundamentet bak "Wien-skolen", eller Viennaskolen, som han oversetter det til (Bromark, 2012, p. 80).

Breivik nevner flere av sine ideologiske forbilder som medlemmer av denne skolen, som den allerede mye nevnte Fjordman, altså Peder Nøstvold Jensen, den egyptiskfødte, britiske forfatterinnen Bat Ye`Or, som er kvinnen bak "Eurabia"-teorien, og den amerikanske, islamkritiske forfatteren Robert Spencer. Hva denne såkalte skolen står for, oppsummerer Breivik gjennom stikkord som kulturkonservativ, mot islamisering, pro-Israel, pro-kristendom og mot Eurabia-prosjektet. I tillegg til dette står skolen også for et patriarkalsk samfunn, og er imot matriarkatet, feminisme og pasifisme (Bromark, 2012, p. 80).

Breiviks selvkonstruerte Viennaskole har altså et svært høyreekstremt ideologisk grunnlag, hvor også hat mot homofile hører hjemme, og en rekke konspirasjonsteorier får boltre seg fritt. Mye av det som ble påstått i "2083" ble tatt tak i av norske intellektuelle, som i 2012 utgav boka "Motgift", som altså var en akademisk respons på den nye høyreekstremismen (Indregard, 2012).

En rekke norske akademikere ble bedt om å kommentere hver sin påstand fra Breiviks manifest, og resultatene ble til en bok, hvor det kritisk og tverrfaglig går igjennom de sentrale dogmene i den nye høyreekstremismen. Et eksempel er at en av Breiviks ideologiske forbilder, Bat Ye'Or, blir satt søkelys på, og hennes teorier om dhimmisystemet og Eurabia blir plukket fra hverandre bit for bit, og avslørt som rene konspirasjonsteorier av en dame som vil fremstå som intellektuell og velutdannet, men som aldri har fullført noen akademisk grad (Indregard, 2012, p. 22).

I "2083", og i høyreekstrem propaganda, fremheves stadig 1683 som det magiske året, skjebneåret, da muslimene ble stoppet fra å ta Europa, noe de prøver på igjen i dag. Breivik nevner spesielt to påstander i 2083 som går på dette, nemlig at de prøver å ta makten i de landene de bosetter seg i gjennom snikislamisering, og at de er spesielt tilbøyelige til å ta i bruk terror for å oppnå målene sine (Indregard, 2012, p. 55).

Ifølge professor Knut Vikør er politisk islamisme et ganske moderne fenomen, som først for alvor oppstod fra slutten av 1960-tallet, og de aller fleste muslimer er moderate, som ønsker å praktisere religionen sin privat eller i lokalsamfunnet, og som ikke har noe til felles med de politiske ideene til de nye islamistene. Men akkurat som det finnes en rekke ulike kristne grupperinger, finnes det også slike innen den muslimske verden, og vi finner det også innen islamistenes rekker, men det som binder disse sammen er at de på en eller annen måte kobler religion til politikk (Indregard, 2012, p. 63).

Siden begrepet snikislamisering er blitt allment kjent etter talen til Fremskrittspartiets leder, Siv Jensen, på landsstyremøtet i partiet i februar 2009, og fordi hun faktisk brukte begrepet motsatt av slik det opprinnelig ble brukt, kan det være verdt å bruke litt tid på dette begrepet. Opprinnelig ble jo dette ordet, i europeisk sammenheng, brukt i forbindelse med beleiringen av Wien i 1683, og at muslimene på 2000-tallet skulle gjøre det de ikke greide i 1683, nemlig å erobre Europa. På 2000-tallet skulle de ikke bruke krig som middel, men invasjon gjennom innvandring, med etterfølgende snikislamisering av de europeiske statene. Slike konspirasjonsteorier florerer i høyreekstrem litteratur, både i bokform og på nett, som det har blitt gjort rede for tidligere. Siv Jensen brukte dette ordet helt feil etter sin opprinnelige, europeiske mening, for hun brukte begrepet om en rekke særkrav, som alle kunne knyttes til konkrete norske initiativtakere.

Dette var kjente, offentlige forslag, som blant annet Venstre-politiker Abid Rajas ønske om ny blasfemilov, og Høyre-politiker Afshan Rafiqs forslag om spesialsydd eldreomsorg for innvandrere. Det var ikke mye "sniking" over disse forslagene, så begrepet ble altså gitt et politisk innhold som ironisk nok stod helt i meningsmotsetning til innholdet i selve begrepet (Indregard, 2012, p. 87).

I forbindelse med de høyreekstreme forestillingene om et Europa oversvømt av muslimer, og at muslimene nå er i ferd med å gjøre det de mislyktes med i 1683, nå gjennom innvandring, kan det være nyttig å se litt på de demografiske faktaene vedrørende dette. Dette ble også tatt opp i kapittel 3.2, om den muslimske "fare", men siden dette er en forestilling som har bredt seg i Norge, særlig på nettet, er den verdt å gå enda litt dypere inn i. Det kommer til å bli en markant økning av antall innvandrere i Norge de neste tiårene, og Statistisk Sentralbyrå (SSB) har regnet ut at antallet innvandrere vil fordoble seg i løpet av 30 år, noe som vil innebære at det vil være rundt 24-25 % innvandrere på landsbasis, og at Oslo vil ha rundt 47 % innvandrere, i første halvdel av 2040-tallet, (Indregard, 2012, pp. 137-138). Dette er tall de høyreekstreme gjør stor bruk av, uten å trenge dypere ned i tallene. Det er jo et faktum at de fleste innvandrere ikke er muslimer, men kristne, og SSB har gjort beregninger, som alltid har en usikkerhetsfaktor ved seg, som viser at prosentandelen muslimer i Norge i 2030 vil være på rundt 6,5 % av hele landets befolkning (Indregard, 2012, p. 141ff).

De muslimfiendtlige kreftene kommer i forbindelse med demografi opp med argumenter som at muslimer får mange flere barn enn andre grupper i det norske samfunnet, og at de importerer stadig nye familiemedlemmer gjennom familiegjenforening og såkalte henteekteskap. *Det første argumentet* har rot i virkeligheten, for innvandrerkvinner får flere barn enn dem som er født i Norge. Men som før nevnt er de fleste innvandrere til Norge ikke muslimer, og tall fra SSB viser tydelig at fødselsraten blant innvandrerkvinner synker med økende botid i Norge, slik at andre-og tredjegenasjonsinnvandrere har en fødselsrate på linje med etniske nordmenn. Muslimer vil, som alle innvandrere til Norge, tilpasse seg samfunnet rundt dem, og det vil føre til stadig synkende fødselstall (Indregard, 2012, p. 144ff).

Det andre argumentet, som gjelder familiegjenforening og henteekteskap, er ifølge tall fra SSB heller ikke noe godt argument for de islamfiendtlige kreftene. Det er et faktum at både familiegjenforening og henteekteskap står for en stadig mindre del av innvandringen til Norge. Tallene viser blant annet at de fleste som "henter seg" en ektefelle i utlandet er etniske norske menn, 57 % i perioden 1990-2006. Det kan også nevnes at 47 % av de utenlandske kvinnene som giftet seg med norske menn i samme periode er fra de tre ikke-muslimske landene Filippinene, Thailand og Russland. SSB sine tall viser også at det er en klar nedgang i antall henteekteskap i innvandrergруппene, samtidig som det er blitt en firedobling av antall gifteklare i samme gruppe (Indregard, 2012, p. 146ff).

Det er nok grunn til å ta til seg konklusjonen til de amerikanske forskerne Inglehart og Norris, som i flere år har undersøkt holdningene til innvandrere fra muslimske land. De legger ikke skjul på at det er problemer knyttet til innvandring og endring av befolkningsmønsteret i Vesten, men de konkluderer med at muslimske innvandrere ikke flytter til vestlige land med et sett med fastlagte holdninger. De absorberer gradvis mye av den kulturen som er i vertslandet (Indregard, 2012, pp. 149-150).

Noe annet som man kan ta tak i er påstanden, eller argumentet, om at dette er en religionskrig, en slags hellig krig, og blant de mange som drøfter akkurat det er professor Gunnar W. Knutsen. I sin siste bok, om religionskriger i Europa i tidsrommet 1450-1700, definerer han først endel sentrale begreper. Definisjonen på en religionskrig er hos Knutsen at begrepet brukes om kriger der religion spiller en så stor rolle for minst én av partene at en fremsetter religiøse mål for krigføringen, eller religiøse krav til motstanderne i forhandlinger om overgivelse eller fred. Et annet sentralt begrep hos Knutsen er denominasjonskrig, som er et begrep utviklet av tyske historikere, for å beskrive krig mellom ulike typer av den samme religionen, som 30-årskrigen i Europa. Det siste begrepet, som også spiller en rolle i denne oppgaven, er hellig krig. Med det begrepet menes at volden i seg selv er en religiøs handling, som leder til frelse, og eksempler på det kan være både islamsk jihad og katolske korstog (Knutsen, 2013, p. 13ff).

Knutsen skriver senere i boka at religion ble stadig mindre viktig for krigføringen i Europa etter 30-årskrigen slutt i 1648. Slaget om Wien i 1683 var ikke noe slag mellom to sivilisasjoner, eller to religioner, men et oppgjør mellom to imperier, som slåss om territorier, og ikke om kulturelt eller religiøst overtak (Knutsen, 2013, p. 140).

De samme tankene som Knutsen er inne på finner man også hos Andrew Wheatcroft, som mener at på tross av alle de fromme slagordene som fulgte dette slaget, var det nærmest tilfeldig at det var en kamp mellom kristendom og islam, for hovedmålet dreide seg om utvidelse av territorier, og retten til å kreve arven etter romerriket. Dette siste må ses i sammenheng med det osmanske rikets erobring av Konstantinopel i 1453, det som var restene etter antikkens enorme romerske rike. Konstantinopel var det som gjensto av det engang så mektige Bysants, eller Det østromerske riket, som det ble kalt etter delingen av romerriket i 395. Habsburgeren Leopold var blitt valgt til tysk-romersk keiser, så striden om hvem som var romerrikets rette arving stod sterkt i 1683 (Wheatcroft, 2009, p. 188ff).

Argumentet om at slaget i 1683 var en religionskrig, eller et sammenstøt mellom sivilisasjoner, som det til stadighet har blitt påpekt blant de høyreekstreme kreftene i vår tid, styrkes ikke heller av det faktum at den osmanske hæren ikke var rent muslimsk, men også hadde noen kristne avdelinger fra osmanske vasallstater på Balkan. Det fantes også muslimske tartarer blant troppene til den katolske polske kongen Johan Sobieski, for tartarkrigrerne solgte ofte sine tjenester til dem som betalte mest, og ikke til den religionen de følte seg knyttet til. Ikke nok med det, for protestantiske ungarske opprørere, ledet av grev Imre Thököly, var allierte med osmanerne mot de katolske habsburgerne, siden denne protestantiske minoriteten var blitt brutalt undertrykt (Knutsen, 2013, p. 141ff).

Disse historiske faktaene kommer også den anerkjente professoren i statsvitenskap og filosofi ved universitetet i Yale, Seyla Benhabib, inn på i et intervju i Norsk filosofisk tidsskrift i 2013. Hun er regnet som en fremstående intellektuell kraft i verden i dag, og peker som flere andre historikere på den komplekse situasjonen som var i 1600-tallets Europa. Det var et multinasjonalt og multietnisk Europa, hvor muslimske herskere hadde kristne allierte, og kristne herskere hadde muslimske allierte.

Hun viser til hvordan Breivik gjennom sitt manifest skaper sitt eget, svært feilaktige bilde av hvordan Europa så ut den gangen, og at han måtte konstruere et eget verdensbilde for å få det til å stemme overens med sin ideologi om 1683 som et skjebneår for Europa (Duarte & Jakobsen, 2013).

Slike faghistoriske sannheter er noe som blant annet "Fjordman", eller Peder Nøstvold Jensen, unnlater å nevne i sine artikler, siden det ikke passer inn i hans myteskapende kontrajihadistiske univers (Strømmen, 2011, p. 56).

Det er ikke bare Jensen som unnlater å nevne Thököly i sin versjon av historien om slaget om Wien i 1683, for eurabiateoretikerne unnlater generelt å skrive om den protestantiske fyrsten som ble konge av det nordlige Ungarn, i bytte mot å støtte den osmanske sultanen Mehmed 4. Dette passer ikke inn i bildet av den evige strid mellom kristne og muslimer i Europa, så da legges slik historie bort, og man finner heller de bitene som passer inn i det verdensbildet man vil skape (Strømmen, 2011, pp. 90-91).

Historien om denne fyrsten er verdt å dykke litt dypere ned i, for grev Imre Thököly er et glimrende eksempel på at slaget om Wien i 1683 ikke er så svart-hvitt som Breivik og de høyreekstreme vil ha det til. Greven var av en kjent ungarsk adelsslekt, og ledet i 1678 et opprør mot de habsburgske erobrerne, og tok i løpet av kort tid kontrollen over det nordlige Ungarn, godt hjulpet av både Frankrike og Det osmanske riket. Thököly fikk før han begynte sitt opprør i 1678 lovnader om støtte fra Frankrikes katolske, men pragmatiske kong Ludvig 14, som ønsket å bidra med alt som kunne minske makten til keiser Leopold.

I 1681 tvang greven igjennom en våpenhvile med keiser Leopold, etter å ha fått støtte av ti tusen soldater fra Transilvania og en osmansk hær, ledet av pasjaen av Navygarad, som i dag ligger i Romania. Thököly var mistroisk til den habsburgske keiseren, og inngikk heller en avtale med sultanen, som anerkjente ham som konge av det nordlige Ungarn, mot at han lovte å forbli en alliert til Det osmanske riket (Stoye, 2000, p. 20).

Men selv om Thököly nå en periode hadde stor suksess, og utvidet sitt rike med stadige erobringer av habsburgsk jord, var det misnøye med ham blant flere ledende ungarere. Disse adelsmennene fryktet at riket ville bli en vasallstat under den osmanske sultanen.

Men Thököly beholdt kontrollen, og gav sin støtte til de osmanske styrkene, som angrep Wien i 1683 (Stoye, 2000, p. 67).

Men etter nederlaget ved Wien i 1683 gav storvesiren Kara Mustafa skylden for nederlaget på Thököly, og da han skjønnte at han ikke lenger kunne regne med osmansk støtte, foretok Thököly en ny manøver for å kunne forbli konge, nemlig å vende seg til helten fra 1683, den polske kongen Johan Sobieski. Thököly ønsket at den polske heltekongen skulle snakke hans sak for keiseren, så han kunne beholde det nordlige Ungarn mot at han sluttet fred med habsburgerne. Dette viser hvilken realpolitisk maktperson Thököly var, og hvilken liten rolle religionen egentlig spilte, når en protestantisk fyrste først allierer seg med en katolsk konge og en muslimsk sultan, for så å støtte et muslimsk angrep på det kristne Wien, for deretter å innnynde seg hos den katolske keiseren, for å beholde makten i det nordlige Ungarn. Keiser Leopold ville ikke ha noen avtale med den opprørske ungarske greven, og etter en rekke nederlag brøt riket hans sammen og Thököly måtte flykte, og døde i dagens Tyrkia i 1705 (Stoye, 2000, p. 182ff).

Som det har blitt nevnt tidligere, var det langt fra en samlet kristenhet som forsvarte Wien disse månedene i 1683, men et splittet kristent Europa, hvor territorier, realpolitikk og personlig vinning betydde mye mer enn religion. Keiser Leopold hadde store problemer med å få hjelp av de protestantiske tyske fyrstene, som vegret seg for å bidra til å gjøre den katolske keiseren enda sterkere, og spesielt de vestlige tyske fyrstene var engstelige for nye franske angrep, om de støttet keiseren i kampen om Wien.

Frankrike, ledet av "Solkongen" Ludvig 14, som styrte Frankrike i hele 72 år (1643-1715), hadde ved flere tilfeller vært alliert med osmanerne, og støttet dem også i 1683, så langt anstendigheten tillot ham det. Han hadde også bidratt til at den protestantiske greven Imre Thököly kom til makten i det nordlige Ungarn, som det har blitt skrevet om tidligere. Dette bidro til at de osmanske styrkene angrep Wien, siden de visste at det var utelukket at byen skulle få hjelp av det mektige, katolske Frankrike. Det lå ren realpolitikk bak Frankrikes renkespill på begynnelsen av 1680-tallet, for gjennom å binde opp keiser Leopold i vest og presse tyske fyrster slik at de ikke sendte styrker mot øst, bidro Ludvig til at osmanerne dro seierssikre mot Wien. Ludvig 14 ønsket å minske keiserens makt, og han ekspanderte stadig på tysk territorium gjennom trusler, løfter, bestikkelser og krig mot de tyske fyrstene.

Ludvig 14. ville svekke Leopold for enhver pris, og det viser jo tydelig at religion spilte ingen rolle i dette spillet, kun taktikk for å erobre nye områder og øke egen makt betydde noe.

Det må understrekes at det i høy grad var en katolsk hær som kom Wien til unnsetning i 1683, siden de protestantiske fyrstene ikke turde eller ville hjelpe keiseren. Men noen protestanter fantes det likevel, som fra hærstyrken fra Hannover, og det fantes også innslag av både jøder og muslimer i habsburgernes hær. Den osmanske hæren var heller ikke 100 % muslimsk, for vi har jo allerede nevnt de opprørske, protestantiske ungarene, men det fantes også kristne hæravdelinger fra osmanske vasallstater på Balkan som var med på felttoget mot Wien (Knutsen, 2013, p. 141ff). Dette viser igjen hvor komplekse de politiske forholdene var i Europa i siste halvdel av 1600-tallet, og at det ikke var noen samlet kristenhet som stod mot de muslimske osmanerne.

Knutsen kommer også inn på at den mest grusomme konflikten på 1600-tallet ikke var mellom kristne og muslimer, men mellom katolikker og protestanter under 30-årskrigen 1618-48, altså en kristen, europeisk borgerkrig, hvor Frankrike igjen viste seg som en kynisk, realpolitisk stat, som støttet de protestantiske fyrstene for egen vinnings skyld. Frankrike manglet totalt religiøse prinsipper i utenrikspolitikken, som også ble svært synlig i 1683. En engelsk historiker, Jeremy Black, sa at det var Frankrike som nærmest på egen hånd avsluttet religionskrigene i Europa gjennom å angripe alle nabolandene uten å ta hensyn til deres religion (Knutsen, 2013, pp. 165-166).

Det må også nevnes i en historisk bisetning, at de tidligere så bitre fiendene faktisk ble allierte under første verdenskrig, og fra 1914 til 1918 kjempet de kristne habsburgerne og restene av det muslimske, osmanske riket sammen, en i utgangspunktet ganske så usannsynlig allianse. Men deres allianse mot den allierte ententen førte til undergang for både det habsburgske dobbelmonarkiet Østerrike-Ungarn, og for det som var igjen av Det osmanske riket, hovedsakelig dagens Tyrkia, da sentralmaktene tapte krigen og måtte overgi seg i november 1918. Etter krigens slutt økte forbindelsene mellom Østerrike og Tyrkia, og fra 1950-tallet av begynte mange tyrkere å arbeidsemigrere til Østerrike og Vest-Tyskland. De ble ikke alltid like godt behandlet, men de ble ikke sett på som noen trussel, ikke før vi kommer nærmere vår egen tid (Wheatcroft, 2009, p. 266ff).

Men det er ikke bare i "2083", eller i høyreekstreme nettsider, at 1683 lever som et relevant argument mot muslimer i dagens samfunn, for i 2004 blir slaget om Wien i 1683 brukt som argument i debatten rundt Tyrkias medlemskap i Den europeiske union, EU. Diskusjonen går høyt i det politiske miljøet i Brussel om hvorvidt Tyrkia kan få begynne forhandlinger om medlemskap i EU. I den forbindelse uttaler den tidligere nederlandske EU-kommissæren Frits Bolkenstein at om Tyrkia kommer med i EU, ville frigjøringen av Wien i 1683 være bortkastet. Dette fører til at slaget om Wien i 1683 igjen blir en inspirerende metafor, et symbol, for den påståtte vedvarende kampen mellom øst og vest, islam og kristendom, og slaget blir brukt i en polemisk hensikt, for å vise at et nytt slag om Europa utkjempes her og nå. Tyrkerne i det 21. århundre må ikke slippes inn i EU, for da vil de ødelegge kristendommen, og lykkes der deres osmanske forfedre mislyktes i 1683. Bolkenstein og hans ideologiske forbundsfeller over hele Europa fikk sterk støtte av den mektige tyske kardinalen Joseph Ratzinger, som blant annet uttalte at det var kristne røtter som hadde formet dagens Europa, at tyrkerne hadde vært en permanent kontrast og trussel til Europa, som ved beleiringen av Wien, og at det ville være anti-historisk å tillate at Tyrkia ble medlem av EU. I 2005 ble kardinal Ratzinger pave under navnet Benedict 16 (Wheatcroft, 2009, pp. 266-268).

I kjølevannet av alt dette kom det liberale østerrikske ukemagasinet "Profil" ut med en artikkel, hvor overskriften var: "Tyrkerne står ved Wiens porter". Hovedbudskapet i artikkelen var at Europa nå stod overfor en sivil muslimsk invasjon, i motsetning til den militære i 1683, og at Tyrkia for all del måtte holdes utenfor EU.

Forhandlingene om dette startet i 2005, og flere kampanjer mot medlemskapet referer til slaget i 1683, nærmest som om det akkurat har skjedd. Det er ikke tvil om at den historiske forestillingen om "trusselen fra øst" fremdeles lever (Smilden, 2010).

5.0 Oppsummering og konklusjon

Denne masteroppgaven har hatt som mål å finne ut om skjebneåret 1683 kan anvendes som argument for islamfiendtlige holdninger i dagens norske samfunn. Er det relevant å bruke slaget om Wien i 1683 i dagens innvandringsdebatt? Jeg har gjennomgått ulike momenter i forbindelse med problemstillingen, og har gjennom momenter som høyreekstrem ideologi, reell muslimsk innvandring og faghistoriske fremstillinger vist at svaret på problemstillingen nok er et betinget ja. Det osmanske rikets tap og retrett fra Wien høsten 1683 er blitt myteomspunnet i en grad som få andre slag gjennom historien, og det har, som jeg har påvist i denne oppgaven, ført til en delvis falsk forestilling om slagets virkelige karakter, og konsekvensene i etterkant. Slaget om Wien i 1683 brukes forholdsvis flittig av islamfiendtlige kilder, men det har i stor grad blitt brukt på en feilaktig måte i nyere tid. Jeg har ønsket å få frem at slaget og omstendighetene rundt det som skjedde utenfor Wien i 1683 ikke er så relevant som det de islamfiendtlige røstene vil ha det til. 1683 er ikke det skjebneåret de høyreekstremer ønsker at det skal være, for mange av de argumentene de bruker i sin retorikk om 1683 stemmer ikke helt overens med den historiske virkeligheten. De høyreekstremes argumenter avviker i til dels stor grad fra de faghistoriske fremstillingene som har blitt synliggjort i denne oppgaven, og viser at den høyreekstremer retorikken hovedsakelig er bygd opp omkring patos, og ikke alltid tåler å se sannhetens lys.

Jeg har i denne oppgaven først vist den historiske situasjonen i Europa, og i Det osmanske riket, før 1683, og så har jeg gått igjennom temaets aktualitet i dag. Deretter har jeg skrevet om selve slaget om Wien juli-september 1683, og avsluttet med å vise hvordan dette slaget har blitt brukt som argument for islamfiendtlige holdninger i dagens samfunn. Jeg har vist at det hovedsakelig ikke var en religionskrig, eller hellig krig, mellom kristne og muslimer i 1683, men en strategisk krig om landområder, makt og prestisje. Det var ikke et samlet, kristent Europa som stod imot det muslimske, osmanske riket. Teoriene til Samuel Huntington om sivilisasjonenes sammenstøt, som de høyreekstremer bruker for alt det er verdt, er svært omdiskuterte, og har blitt avvist av sentrale akademikere verden over. De høyreekstremes argumenter om en voldsom muslimsk innvandring og en fare for muslimsk flertall i Norge, avvises av SSB og ledende forskere. Det er ingen muslimsk "innvandringsinvasjon" til Norge, eller Europa, i vår tid.

Det er ikke vanskelig å forstå hvorfor 1683 brukes så flittig i høyreekstreme, islamfiendtlige fremstillinger, for det kan hentes mange argumenter derfra, som kan settes inn i dagens situasjon, hvis en unnlater å ta med hele sannheter og tolker litt fritt, uten å gå i dybden når det gjelder historiske fakta eller relevante tall. Det som virkelig hendte samsvarer ikke alltid med hva dagens høyreekstreme mener hendte, eller ønsker skulle ha hendt. Det er ikke alltid sannheten spiller på lag med ekstreme gruppers ønsker, og det har den heller ikke gjort når det gjelder relevansen av slaget om Wien i dag.

6.0 Litteraturliste

- Andreassen, T. A., Foss, A. B., & Østli, K. (2012). "Islamistisk samling. Historien om hvordan norske islamister fant hverandre". *Aftenposten*, p. 7.
- Berg, I. (2011). "Ideologien som forsvant fra forskernes søkelys".
<http://www.aftenposten.no/kultur/Ideologien-som-forsvant-fra-forskernes-sokelys-6724148.html#.UiTiB9K-3fM>
- Bergstrøm, G., & Boreus, K. (2005). *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur AS.
- Borchgrevink, A. S. (2012). *En norsk tragedie. Anders Behring Breivik og veien til Utøya*. (Vol. 1). Oslo: Gyldendal.
- Breivik, A. (2011). 2083: a European declaration of independence. Available from ULR
<http://www.kevinislaughter.com/wp-content/uploads/2083+-+A+European+Declaration+of+Independence.pdf> [Downloaded 2011-07-23].
- Bromark, S. (2012). *Selv om sola ikke skinner* Oslo: Cappelen Damm.
- Courbage, Y., Todd, E., & Holoch, G. (2011). *A convergence of civilizations: the transformation of Muslim societies around the world*. New York: Columbia University Press.
- Dahl, O. (1980). *Grunntrekk i historieforskningens metodelære*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Duarte, M., & Jakobsen, J. (2013). "Reassessing Human Rights: An Interview with Sayla Benhabib.". *Norsk filosofisk tidsskrift*, 2/2013.
- Esposito, J. L. (1999). *The Islamic threat: Myth or reality?* : Oxford University Press.
- Fauglied, D. R. (2005). *"Steng grensene!?" : en studie av Folkebevegelsen mot innvandring 1987-1991*. D.R. Fauglied, Oslo.
- Freedon, M. (1996). *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Fuglestad, F. (2004). *Fra svartedauden til Wienerkongressen: den vesterlandske kulturkretsens historie 1347-1815 i et globalt-sammenliknende perspektiv*. Oslo: Cappelen akademisk forl.
- Fukuyama, F. (1992). *The end of history and the last man*. New York: Free Press.
- Fukuyama, F., & Bloom, A. (1989). *The end of history?* (Vol. 16): National Affairs, Incorporated.
- gatesofvienna.net. Gates of Vienna. from <http://gatesofvienna.net/>

- Gule, L. (2012). *Ekstremismens kjennetegn: ansvar og motsvar*. Oslo: Spartacus.
- Hay, C. (2011). "Ideas and the construction of interest". In D. Beland & R. Cox (Eds.), *Ideas and Politics in Social Science Research* (pp. 65-82). Oxford: Oxford University Press.
- Helle, K. (1984). *Nomadefolk og høykulturer: 1000-1300* (Vol. 5). Oslo: Aschehoug.
- Henriksen, J.-O. (1994). Innledning: Hva er hermeneutikk? In J.-O. Henriksen (Ed.), *Tegn, Tekst og Tolk*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Holm, H. V., Skorgen, T., & Ågotnes, H. J. (2006). "Fredsdirektøren og brannstifterne". <http://www.aftenposten.no/meninger/debatt/article1228646.ece>
- Hopperstad, M. (2011). "Peder Jensen er drapsmannens forbilde "Fjordman" ". <http://www.vg.no/nyheter/innenriks/22-juli/artikkel.php?artid=10089389>
- Hoyt, R. S., & Chodorow, S. (1976). *Europe in the middle ages*: Harcourt Brace Jovanovich.
- Huntington. (1993). "The clash of civilizations?". *Foreign affairs*, 22-49.
- Huntington. (2006). *Civilisationernes sammenstød. Mod en ny verdensorden*. København: People's Press. .
- Indregard, S. (2012). *Motgift: akademisk respons på den nye høyreekstremismen*. Oslo: Flamme forl.
- Johnsen, R., & Therkelsen, H. (2013). "Frp må ikke miste folkeligheten". http://www.dagsavisen.no/samfunn/frp-ma-ikke-miste-folkeligheten_1/
- Jupskås, A. R. (2012). *Ekstreme Europa: ideologi, årsaker og konsekvenser*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Jørgensen, M., & Philips, L. (1999). *Diskursanalyse som teori og metode*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Jørgensen, T. B. (2012, 26.04). "Breiviks religiøse univers", *Klassekampen*.
- Knutsen, G. W. (2013). *Religionskrig i Europa 1450-1700*: Cappelen Damm.
- Lindekleiv, H. M. (2011). "Ekstremisme fostret i Srebrenica". <http://www.vl.no/samfunn/-ekstremisme-fostret-i-srebrenica/>.
- Lindgren, L. (2011). "Historiske konstruksjoner". [http://morgenbladet.no/samfunn/2011/historiske konstruksjoner](http://morgenbladet.no/samfunn/2011/historiske_konstruksjoner)

- Lundestad, G. (2006). "Konflikt mellom sivilisasjoner".
<http://www.aftenposten.no/meninger/spaltister/lundestad/Konflikt-mellom-sivilisasjoner-6604801.html>
- Matlary, J. (2012). "Professor advarer kolleger mot å bruke tid på Breivik".
<http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/22juli/Professor-advarer-kolleger-mot-a-bruke-tid-pa-Breivik-6818801.html#.Ul-7y2GsHdk>
- Millar, S., & Dennis, P. (2008). *Vienna 1683: Christian Europe Rpels the Ottomans* (Vol. 191): Osprey Publishing.
- Murphey, R. (1999). *Ottoman Warfare, 1500-1700*. London: Rutgers University Press.
- NRK. (2012). Brennpunkt.
- NTB. (2013). "Forskere: Frp er høyrepopulistisk".
<http://www.vg.no/nyheter/innenriks/artikkel.php?artid=10126475>
- Opsal, J. (2011, 26.07). "En ny type korsfarer?", *Stavanger Aftenblad*.
- Rimehaug, E. (2012, 21.04.2012). "Ved Wiens porter", *Vårt Land*, p. 2.
- Said, E. (2001, 22.10). "The Clash of Ignorance". *The Nation*.
- Sen, A. (1999). "Democracy as a Universal Value". *Journal of Democracy*, 10/99.
- Shaw, S. J., & Shaw, E. K. (1977). *History of the Ottoman Empire and modern Turkey* (Vol. 2): Cambridge University Press.
- Smilden, J.-E. (2010). "Skjebnetid i Europa". *Levende historie*, 6/2010.
- Stoye, J. (2000). *The siege of Vienna*. Edinburgh: Birlinn.
- Strømmen, Ø. (2011). *Det mørke nettet*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Strømmen, Ø. (2013). *Den sorte tråden: europeisk høyreradikalisme fra 1920 til i dag*. [Oslo]: Cappelen Damm.
- Vikør, K. S. (2004). *Ei verd bygd på islam: oversikt over Midtaustens historie*: Norske samlaget.
- Wheatcroft, A. (2009). *The enemy at the gate: Habsburgs, Ottomans and The Battle for Europe*. London: Pimlico.
- Østby, L. (2011, 26.08). "Muslimsk flertall i Norge?", *Morgenbladet*.

